

ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ

(ਕਵਿਤਾਵਾਂ)

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

- ਸਿਜਦੇ ਜੁਗਨੂੰਆਂ ਨੂੰ (ਕਵਿਤਾ)
- ਸਪੰਦਨ (ਕਵਿਤਾ)
- ਇਕ ਟੋਟਾ ਵਰੇਸ (ਕਵਿਤਾ)
- ਏਕਮ ਦੀ ਫਾਂਕ (ਕਵਿਤਾ)
- ਕਿਣ ਮਿਣ ਅੱਖਰ (ਕਵਿਤਾ)
- ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਜੂਨ (ਕਵਿਤਾ)
- ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਕਵਿਤਾ (ਕਵਿਤਾ)
- ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ (ਕਵਿਤਾ)
- ਮਨ ਦਾ ਪੰਛੀ (ਅਨੁਵਾਦ, ਐੱਨ.ਬੀ.ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ)
- ਘਰ ਘਰ (ਕਵਿਤਾ)
- ਕਵਿਤਾ ਕੀ ਦਸਤਕ (ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ, ਅਮੀਆ ਕੁੰਵਰ)
- ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਤਕ (ਕਵਿਤਾ)
- ਕਦੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ (ਕਵਿਤਾ)
- ਖੰਭੜੀਆਂ (ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ

ਅਰਤਿੰਦਰ ਸੰਧੂ

Vichla Mausam (Poetry)

by

Artinder Sandhu

404, Tilak Nagar, Amritsar

Mobile : 98153 02081

E-mail : sandhuartinder@yahoo.com

•

ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ...

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ
ਰੁੱਤਾਂ ਦੀ ਅੱਤ ਵਿਚਲਾ, ਬਹਾਰ ਵਰਗਾ ਮੌਸਮ
ਗਾਇਬ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਤੱਕਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਗਡੰਡੀਆਂ 'ਤੇ
ਤੁਰਦੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ

•

ਤਤਕਰਾ

ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ	9
ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਾਇਦਾ-1	15
ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਾਇਦਾ-2	17
ਸੁਰਖੀਆਂ	18
ਘਰ-1	23
ਘਰ-2	24
ਘਰ-3	25
ਕਵਿਤਾ-1	26
ਕਵਿਤਾ-2	29
ਕਵਿਤਾ-3	30
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ-1	31
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ-2	33
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ-3	35
ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-1	37
ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-2	39
ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-3	41
ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-4	43
ਚੁੱਪ ਵਾਸਤੇ-1	45
ਚੁੱਪ ਵਾਸਤੇ-2	46
ਔਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ	47
ਰਿਸ਼ਤੇ-1	50
ਰਿਸ਼ਤੇ-2	51
ਬੁੱਧੁ ਤੇ ਗਧਾ	52
ਬੋਹਰ	54
ਸਮਾਂ	56
ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਯੱਗ	57
ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਮਾਂ	58

ਪੇਟੈਂਟ	60
ਬੰਦੇ ਦਾ ਵਸਤੂ	61
ਜਦੋਂ 'ਕੱਲਾ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਬਿਰਖ	62
ਚੰਦਰਮਾ	65
ਕੰਧੀ ਤੇ ਰੁੱਖੜੇ	66
ਸਵਾਲ	67
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ	68
ਸੁਪਨੇ	70
ਧਰਤੀ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ	71
ਮਦਾਰੀ	73
ਬੱਚਾ	76
ਮਨਫੀ	78
ਗਣਿਤ	79
ਸਮਰੱਥਾ	80
ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਵਿਤਾ	81
ਪ੍ਰਬੰਧ	84
ਲੋਕਤੰਤਰ	85
ਅਜਾਈਂ ਜਿਹੇ ਹੋਣਾ	86
ਲਿਬਾਸ	88
ਮਾਹਣਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੰਡੂਆ	90
ਜੰਗ	92
ਹੋਂਦ	93
ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ	94
ਗੋਲੇ ਕਬੂਤਰ	95
ਅਜੀਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ	97
ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਿਸਮਤ	99
ਆਪਣੇ ਪਸੰਦੀਦਾ	101
ਕੂਲੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ	102
ਅਜਬ ਵਣਜਾਰੇ	104

ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ

ਕਈ ਵਾਰ ਇੰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਕਿ ਡਾਢੇ ਹੋ ਕੇ ਮੌਸਮ
ਜ਼ੋਰਾਵਰੀ ਤੇ ਉਤਰ ਆਉਂਦੇ
ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ
ਤੇ ਨਪੀੜ ਦੇਂਦੇ ਸਹਿਜ ਜਿਹੇ
ਸੁਲੱਗ ਜਿਹੇ ਵਿਚਲੇ ਮੌਸਮਾਂ ਨੂੰ

ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੋਇਆ
ਹਵਾਵਾਂ ਤੇ ਬੱਦਲ, ਠੰਢ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਖਿੱਚਦੇ
ਸਾਰਾ ਫੱਗਣ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ
ਤੇ ਮਸਲ ਗਏ ਵਿਚਲੇ ਮੌਸਮ ਨੂੰ

ਇਕ ਠੰਢ ਦੇ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ
ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗਾਇਬ ਸੀ ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ

ਚੋਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਉਹ ਮੌਸਮ
ਜਦ ਸੁੰਨ ਦੇ ਵਸਤਰ ਲਾਹ ਕੇ
ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰ ਕੋਠੜੀਆਂ 'ਚੋਂ
ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਨੇ ਫੁੱਟ ਕੇ ਨਿਕਲਣਾ ਸੀ

ਨਵ-ਜੰਮੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਨੇ
ਹਰੇ ਕੰਮ ਕਾਜੀ ਲਿਬਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਗੁਲਾਬੀ, ਸੂਹੇ ਤੇ ਲਾਲ ਜਿਹੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ
ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦੀਆਂ ਫ਼ਰਾਕਾਂ ਪਹਿਨਣੀਆਂ ਸਨ

ਨਿੱਘੀ ਧੁਪੀਲੀ ਪੌਣ ਨੇ
ਭਿੱਜੀਆਂ, ਠਰੀਆਂ ਪੌਣਾਂ ਦੀਆਂ
ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਸਮੋਏ ਜਾਣਾ ਸੀ
ਅਤੇ ਸੋਮਨ ਕਰਨਾ ਸੀ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ

ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੰਗਲੇ ਨ੍ਰਿਤ ਵਾਸਤੇ
ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸੀ ਉਹ ਸਭ
ਉਸ ਸੁੰਨ ਤੇ ਤਪਸ਼ ਦੇ
ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਮੌਸਮ ਨੂੰ

ਅਗਵਾ ਮੌਸਮਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ
ਠੰਢ ਤੇ ਗਰਮੀ ਵਿਚਲੀ ਝੀਤ ਵਿਚੋਂ
ਫੁੱਲ ਡੋਡੀਆਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ
ਤੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ
ਝੱਟ ਹੀ ਉਮਰ ਮੁਕਾ ਗਏ ਕੁਝ

ਗੁਲਾਬੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਉਲੰਘ ਕੇ
ਝੱਟ ਹੀ ਕੋਮਲ ਪੱਤੀਆਂ
ਕੰਮ ਕਾਜੀ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਬਣ ਗਈਆਂ

ਵਿਚਲਾ ਹਸਾਸ ਮੌਸਮ
ਕਾਹਲ ਦੀ ਖਾਈ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ
ਤੇ ਠੰਢ ਨੇ ਰੁੱਤ ਦੀ ਕੁੰਜੀ
ਸਿੱਧੀ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ

ਬਹਾਰ ਬਣਨ ਵਾਲਾ, ਮੌਸਮ
ਇਕੋ ਉਲੰਘ ਵਿਚ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ
ਮੌਸਮਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪੈ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ
ਸਾਡੇ ਹੀ ਜੀਣ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ

-2-

ਤੁਰਨ ਲੱਗੀ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ
ਵਿਚਲੇ ਮੌਸਮਾਂ ਨੂੰ ਟੱਪਦੀ ਛੜੱਪਦੀ
ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ...ਜੋ ਸਹਿਜ ਹੁੰਦਾ
ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਕਤਾ ਹੁੰਦਾ
ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਨ ਸੁੰਨ 'ਚੋਂ
ਮੁਸਕਾਨ ਦੇ ਖਿੜਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਪਲਾਂ ਵਰਗਾ

ਕਿਸੇ ਬਾਲ ਦੇ ਆਪਣਾ ਬਾਲਪਣ
ਅੱਲ੍ਹੜ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਮਾਨਣ ਵਰਗਾ
ਤੇ ਮਾਣੇ ਜਾਣ ਦੇਣ ਵਰਗਾ

ਭੂਰ ਚੂਰ ਕਣੀਆਂ ਦਾ
ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਕਲੋਲ ਦੇ ਪਲਾਂ ਵਰਗਾ

ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪੁੰਗਰਨ ਨੂੰ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਤੇ ਜੀ ਲੈਣ ਵਰਗਾ

ਨੀਮ ਰੰਗਤ ਤੋਂ ਗਹਿਰੀ ਰੰਗਤ ਵਿਚਲੇ
ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਲੈਣ ਵਰਗਾ

ਮਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਵਿਚ
ਬੱਚੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਾਣਦਿਆਂ
ਆਨੰਦਿਤ ਆਸਵੰਦ ਰਹਿਣ ਵਰਗਾ

ਜੁਆਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ
ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮਝਣ
ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ, ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ
ਆਪਣੇ ਇਹਸਾਸਾਂ ਨੂੰ
ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਰਗਾ

ਕਿਸੇ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ
ਕੱਚੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਤੋਂ
ਪੁਖਤਗੀ ਤਕ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਪਲਾਂ ਵਰਗਾ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੀਜੀ, ਪਾਲੀ ਫ਼ਸਲ ਤੋਂ
ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਰਗਾ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਰਦਲ 'ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ
ਬਾਹਰਲੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰ

ਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ
ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੈਨਵਸ 'ਤੇ
ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼ ਵਾਹੁਣ ਵਰਗਾ

...ਦੌੜ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਰੁੱਤਾਂ, ਪਰ
ਨਕਾਰ ਕੇ ਦੋ ਉਲਟ ਮੌਸਮਾਂ ਦੇ
ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਿਚਾਲੜੇ
ਸੁਗੰਧ ਸਮੀਰ ਵਾਂਗ ਵਹਿੰਦੇ
ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ
ਪਲਾਂ ਦੀ ਨਿਮਰ ਜਿਹੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ
ਬਣ ਕੇ ਅਣ-ਹੋਈਆਂ
ਅਣ-ਮਾਣੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ
ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
ਤੇਜ਼ ਹੋਣਾ ਲੋਚਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਤੋਂ

ਗ਼ਾਇਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ
ਸਹਿਜ ਜੀਣ ਦੇ ਕੈਨਵਸ ਦੇ
ਗੁਲਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ
ਵਲ੍ਹੇਟਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ
ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਮਸਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਸੀਸ ਵਰਗੇ
ਮੌਸਮ ਦੀ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ
ਭਰ ਰਹੀ ਏ ਨਿਰੰਤਰ
ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਜੀਣ ਵਿਚ

-3-

ਗ਼ਾਇਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚੋਂ
ਉਹ ਮੁਲਾਇਮ ਤੇ ਸੰਗਾਊ ਜਿਹਾ ਮੌਸਮ
ਜੋ ਝੱਟ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹਵਾ ਦੇ
ਤੇਜ਼ ਬੁੱਲੇ ਉਹਲੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ

ਝੱਟ ਹੀ ਫਿਰ ਝਾਤੀ ਵੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ
ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਮੌਸਮ
ਜੋ ਰੁੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਵਿਚਲੀ
ਸੁਹਾਵਣੀ ਜਿਹੀ ਵਾਦੀ ਹੁੰਦਾ

ਪੱਤਝੜੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ
ਵਿਛੜੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਸੁੰਨੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ
ਇਹ ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ ਚੁੱਪ ਚਾਪ
ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ਦੀਆਂ ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਪਾਲਣ ਦੇ
ਸੁਪਨੇ ਬੀਜ ਜਾਂਦਾ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚਲੀ ਯੱਖ ਸਰਦੀ
ਤੇ ਭੱਠ ਗਰਮੀ ਵਿਚਾਲੇ
ਫਰੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ ਮਹਿਕਾਂ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ
ਪਲਕਾਂ ਪਲੌਸ ਕੇ ਖੋਲ੍ਹਦਾ
ਵਿਗਸਣ ਤੇ ਮੁਸਕੁਰਾਉਣ ਲਈ

ਇਕ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਤਕ
ਤੁਰਦੇ ਜੀਣ ਵਿਚਾਲੜਾ
ਨਿਮਰ ਜਿਹਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਹਿਜ
ਇਹ ਵਿਚਲਾ ਮੌਸਮ
ਇਹ ਪਲ ਘੜੀ ਸਾਹ ਭਰਨ ਵਰਗਾ ਮੌਸਮ
ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਾਹਲ ਵਿਚਲੀਆਂ
ਤੇੜਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਦਾ
ਮਰ ਰਿਹਾ ਨਿਰੰਤਰ

-4-

ਵਿਚਲੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਹੀ ਲੰਘਦੇ ਨੇ
ਹਵਾਈ ਸਫ਼ਰਾਂ ਵਾਂਗ
ਸਾਰੇ ਪਲ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ

ਮੌਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਹਲੀ, ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਕਾਹਲੀ
ਭਰ ਗਈ ਹੈ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ
ਬਣ ਕੇ ਵਰਤਾਰਾ ਸਾਡੇ ਵੇਲਿਆਂ ਦਾ

ਇਕ ਪਲ ਦੇ, ਦੂਜੇ ਪਲ ਤੋਂ
ਜੁਆਬ ਮੰਗਦੇ ਸਵਾਲ...
ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਖੇਮੇ ਤੋਂ
ਸਾਡੇ ਜੁਆਬ ਮੰਗਦੇ ਸਵਾਲ
ਠਹਿਰੇ ਪਏ ਹਨ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਾਲੇ ਵਿਚ

ਗਾਇਬ ਹੈ ਵਿਚਲੇ ਮੌਸਮ ਜਿਹੀ
ਪਾਇਦਾਨ ਵਰਗੀ
ਸਾਡੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ
ਜੁਆਬਾਂ ਨਾਲ ਮੇਚਦੀ ਕੜੀ

ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਉਸ ਦੀ
ਨਿਗਲ ਰਹੀ ਹੈ ਲਗਾਤਾਰ
ਸਾਡੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬਾਂ ਵਿਚ
ਢਲਣ ਵਾਲੇ ਮੌਸਮਾਂ ਦੀਆਂ
ਸਾਰੀਆਂ ਕੜੀਆਂ

ਮੰਡਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਸਾਡੇ ਸੁਆਲ
ਖ਼ਾਲੀ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ

ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ
ਵਿਚਲੇ ਮੌਸਮ...!
ਕਿੱਥੇ ਹੈਂ ਤੂੰ...?

ਤੂੰ ਕਿਤੇ ਅੰਦਰਲਾ ਮੌਸਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਿਆ

•

ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਾਇਦਾ-1

ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਾਇਦਾ—ਸਿਰਫ਼ ਭੁੱਖ
ਤੇ ਭੁੱਖ ਦਾ ਮਿਟ ਜਾਣਾ
ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ

ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਲਈ ਭੁੱਖ ਇਕ ਮਜਬੂਰੀ
ਭੁੱਖ ਦੇ ਪਲ
ਹਰੇਕ ਜੀਅ ਖਾਜਾ ਉਸ ਦਾ
ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਭਾਵ, ਬਿਨਾਂ ਚੋਣ
ਕੋਈ ਫ਼ਿਕਰ ਨਾ ਉਪਰਾਲਾ
ਨਾ ਯਤਨ ਹੀ
ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਅਗਲੀ ਭੁੱਖ ਵਾਸਤੇ

ਇਹ ਯਕੀਨ ਮਾਸ ਖੋਰਿਆਂ ਦਾ
ਆਪਣੇ ਬਾਹੂ-ਬਾਲ ਤੇ
ਭਰੋਸਾ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ
ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ

ਜਾਣਦੇ ਉਧਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ
ਬਣ ਸਕਦੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਲ ਉਹ
ਭੁੱਖ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ
ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਵੱਸਦੇ ਵਿਚਰਦੇ
ਉਸੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ
ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸੱਚ
ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ, ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਦੇ
ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ
ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਪਾਲਦੇ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ
ਰੱਖਦੇ ਰਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ

ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ
ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਤੇ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦੇ ਚਾਅ 'ਤੇ

ਫਿਰ ਜੀਣ ਦਾ ਚਾਅ
ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਦੇ
ਉੱਪਰ ਹੋ ਕੇ ਵਹਿੰਦਾ
ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ

•

ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਾਇਦਾ-2

ਜੰਗਲ ਵਿਚ

ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ

ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੰਗ

ਜਾਂ ਆਕਾਰ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਮਾਸ ਖੋਰਾ ਜਾਂ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਦਾ

ਮਾਸ ਖਾਂਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਕਿਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੋਹ ਨਾਲ

ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲੈਣ ਕਰਕੇ

ਨਾ ਸ਼ੇਰ ਜਾਂ ਬਾਘ

ਭੱਜਦੇ ਹਿਰਨੀਆਂ ਪਿੱਛੇ

ਜਿਨਸੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ

ਉਥੇ ਤਾਂ ਮਨ ਦੇ ਸੌਦੇ ਫਲਦੇ

ਸਭਿਅਕ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ

ਜੰਗਲ ਅਜੇ

•

ਸੁਰਖੀਆਂ

-1-

ਕੁਝ ਹੀ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ
ਜਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਅਸੀਂ
ਬਹੁਤੀ ਤਰੱਕੀ ਅਜੇ
ਹੈ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹੜ ਜਿਹੇ ਸਾਂ
ਉਦੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਸਿਰਫ਼ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ
ਜਾਂ ਕੋਈ ਦੂਰੋਂ ਪਾਰੋਂ ਆਇਆ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ
ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ
ਕਿਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਖ਼ਬਰ 'ਤੇ
ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਮਾੜੀ ਖ਼ਬਰ ਤੇ
ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆਂ

ਫਿਰ ਜਦ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਅਸੀਂ
ਲੋਚ ਰਹੇ ਸਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋਣਾ
ਅਖ਼ਬਾਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਘਰ
ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹੀ ਆਦਤ ਬਣ ਕੇ
ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈ ਕੇ
ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਬਸ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ
ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ
ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ
ਬਹੁਤੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਲੋਕ
ਇਕਸਾਰ ਤੁਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਸੋਚਦੇ ਜੋ ਜੀ ਕਰੇ
ਕਰਦੇ ਜੋ ਮਨ ਆਵੇ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਵਿਚ
ਤਨੋ-ਮਨੋ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ

ਅਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਲੋਕ
ਅਸੀਂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਾਂ

-2-

ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਹੋਰ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਚਾਹ ਵਿਚ
ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵਧੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ ਅਖ਼ਬਾਰ
ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝ ਕੇ
ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮਨਮੱਤੀ ਵੀ

ਮਨਮੱਤੀ ਹੋਈ ਅਖ਼ਬਾਰ...
ਵੱਡੇ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਂਝੇ
ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈ
ਸਾਡੇ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਲਗਾਮ
ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ

ਕੀਲ ਲਿਆ ਸਾਡੀਆਂ ਸੋਚਾਂ
ਤਰਜੀਹਾਂ ਤੇ ਪਸੰਦਗੀਆਂ
ਨਾ-ਪਸੰਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਵੇਂ
ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸਾਨੂੰ ਜਿਵੇਂ
ਬਿਨਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਦੱਸਿਆਂ

ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਗੁਲਾਮਾਂ
ਆਧੁਨਿਕ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦਾ
ਵੱਸ ਹੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ਸੋਚਣ
ਤੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ 'ਤੇ
ਕਿ ਕਿਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਈਏ
ਤੇ ਦੁੱਖ ਕਿਸ 'ਤੇ ਮੰਨੀਏ

ਓਹੋ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ—
ਕੀ ਹੈ ਅੱਜ ਦੀ ਬ੍ਰੇਕਿੰਗ ਨਿਊਜ਼
ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ...
ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਕੇ
ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ
ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ !

ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ
ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜੁਆਨੀ ਵੱਲੋਂ
ਨਸ਼ੇ ਖਾ ਕੇ ਮਰਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ !

ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ
ਰੀਝਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ
ਨਿਰਾਸਤਾ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ

ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ
ਆਪਣੀ ਹੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ
ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਲੋਚਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ !

ਰੋਜ਼ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਵੇਦੀ 'ਤੇ
ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਜੁਆਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ !
ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ
ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਅਚਾਨਕ ਅਗਲੇ ਦਿਨ
ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ
ਕਿਸੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਅਣਗੌਲੀ ਨੁੱਕਰੇ
ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ
ਕਿਸੇ ਨੇਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ
ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਥਾਂ
ਫੇਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ

ਜਾਂ ਕੀ ਕਿਹਾ ਨੇਤਾ ਜੀ ਨੇ
ਕਿਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ
ਕਿਸ ਨਾਲ ਪੀਤੀ ਚਾਹ
ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਬਰ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ
ਜੁਆਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ
ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ
ਤੇ ਹੋਰ ਇੰਜ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਹੈਰਾਨ ਤੱਕਦੀਆਂ

ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ
ਕਿਹੜੀ ਸੁਰਖੀ ਨੇ ਕਦੋਂ ਵੱਡੀ
ਤੇ ਕਦੋਂ ਛੋਟੀ ਹੋਣਾ
ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਸੁਰਖੀ ਨੇ
ਕਿਸ ਦਿਨ ਵਿਚਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ
ਕੋਈ ਅਣਗੌਲੀ ਸਤਰ ਬਣ ਜਾਣਾ
ਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਜਾਂ ਗ਼ਾਇਬ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਅਖ਼ਬਾਰ ਹੀ ਜਾਣਦੀ

ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਈਏ ਕਦ
ਕਿਹੜੀ ਨੂੰ ਰੱਖੀਏ ਯਾਦ
ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ
ਕਿਸ ਰੰਗ, ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੱਸਦੀ

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਰਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ
ਉਸ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਸੱਚ ਜਾਂ ਝੂਠ ਤੋਂ
ਆਪਣੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ
ਤੇ ਜਾਨਣਾ, ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਾਨੂੰ
ਅਖ਼ਬਾਰ ਬੋਲਦੀ

ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਖਾਸ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਾ
ਸਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ
ਤੇ ਇੰਜ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ
ਏਜੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਤੁਰਦੇ
ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ
ਅਸੀਂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇ

ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜੀਣ ਵਾਲੇ
ਬੰਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ
ਅਸੀਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ

-3-

ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਧਿਆ
ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ
ਕਈ ਦਰ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲਾ
ਘਰ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ
ਤੇ ਸਾਰੇ ਬੂਹੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਤਕ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ
ਸਾਡੇ ਪਲ ਪਲ ਤੋਂ
ਮਨ ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਇਹਸਾਸਾਂ ਵਿਚ ਧੱਸ ਕੇ
ਕਿਸੇ ਰੂਹ ਬਦਰੂਹ ਵਾਂਗ
ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈਆਂ
ਸਾਰੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਸਾਡੀਆਂ...
ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਮਸਾਣ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਚੁੱਕੀ ਅਸੀਂ
ਸੁਰਖੀਆਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਕਿਰ ਗਏ

•

ਘਰ-1

ਇੱਛਾ ਸੀ
ਏਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਘਰ ਹੋਵੇ
ਜਿਥੇ ਹਰ ਜੀਅ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਘਰ ਮਾਣ ਕੇ
ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦੀ
ਪੂਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹ, ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੇ
ਤੇ ਘਰ ਲਿਪਟਿਆ ਹੋਵੇ
ਮੋਹ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ

ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ
ਅਣਮਿਣਿਆਂ ਅਣਤੁਲਿਆ ਮੋਹ
ਤੇ ਬੇਹਿਸਾਬ ਖੁੱਲ੍ਹ, ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ
ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰੇ
ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਨਿੱਜ ਲਈ
ਜੀਣ ਦੇ ਰੌਅ ਵਿਚ
ਤੇਜ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਗਈ

ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰੀ ਵਿਚ
ਜਿੱਤ ਗਈ ਆਜ਼ਾਦੀ

ਮੋਹ ਸਹਿਜ ਸੀ
ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ
ਤੇ ਨਿੱਖੜ ਕੇ
ਕਿਤੇ ਗੁਆਚ ਗਿਆ

ਹੁਣ ਉਹ ਵੱਡੇ ਘਰ ਵਿਚ
ਨਿਥਾਵਾਂ ਜਿਹਾ
ਅੱਕ ਫੰਭੜੀ ਵਾਂਗ ਹਵਾ ਵਿਚ ਤਰਦਾ
ਉਤਰਨ ਲਈ ਥਾਂ ਲੱਭਦਾ ਰਹਿੰਦਾ

•

ਘਰ-2

ਘਰ ਇਕ ਕੈਨਵਸ ਸੀ
ਤੇ ਮੋਹ ਇਸ ਦਾ ਤਾਣਾ ਬਾਣਾ
ਜਿੰਦਗੀ ਇਸ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਾਹੁੰਦੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਭਰਦੀ

ਜਦ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸੁੰਗੜਨ ਲੱਗੇ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ
ਆਪਣੇ ਤਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਕੇ
ਘਰ ਦੇ ਕੈਨਵਸ ਦੇ ਤੰਦ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗੇ

ਆਪਣੇ ਦਾਇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਦਾ
ਹਫ਼ਦਾ ਹਫ਼ਦਾ ਘਰ
ਲੀਰਾਂ ਲੀਰਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁਣ

•

ਘਰ-3

ਮੋਹ ਦੇ ਬੁਣੇ
ਹਫ਼ ਰਹੇ ਘਰ ਨੂੰ
ਬਹੁਤ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ
ਆਉਣ ਲੱਗਾ ਏ ਸਾਹ

ਕਦੇ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ ਏ
ਕੋਈ ਮੋਹ ਦੀ ਤੰਦ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ
ਤੇ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ
ਲਟਕਣ ਲੱਗਦੀ
ਲਗਾਤਾਰ ਕੱਸ ਪੈਣ ਨਾਲ
ਕੱਸੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਕਸਕ ਬਣਦੀਆਂ

ਕੰਧਾਂ, ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤਕ
ਪੱਸਰੀ ਬੇਬਸੀ ਵਿਚ
ਉਡਾਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗੇ
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ
ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਦਾ ਏ ਘਰ
ਤਾਂ ਪੈਰ ਬੇ-ਕਾਬੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਪੈਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਦੇ ਘਰ ਦਾ
ਘੁੱਟਣ ਲੱਗਦਾ ਏ ਦਮ

ਆਪਣੀ ਇਕੱਲ ਦੇ ਖੰਡਰ ਵਿਚ ਪਿਆ
ਸਾਹੋ ਸਾਹੀ ਹੋਇਆ
ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਘਰ

•

ਕਵਿਤਾ-1

ਕਵਿਤਾ ਇਕ ਮਹਿਬੂਬਾ
ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕੋਮਲ
ਰੁਮਕਦੀ ਪੌਣ ਤੋਂ ਸੁਬਕ
ਝਰਨੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਜਿਹੀ ਨਿਰਮਲ
ਭੇਤ ਭਰੇ ਅੰਬਰ ਵਾਂਗ ਗਹਿਰੀ
ਧਰਤੀ ਵਾਂਗ ਪੁਖਤਾ

ਕਵਿਤਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰਦੀ ਮਹਿਕ
ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ
ਪੰਜੇ ਤੱਤ ਹੁੰਦਿਆਂ
ਨਵੇਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਮੇਲਦਿਆਂ
ਕੋਈ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਖੁਦ
ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਮਿੱਟੀ
ਨਿਰੋਲ ਨਾਦ ਕਵਿਤਾ
ਸਤਰੰਗੀ ਵਾਂਗ ਸਭ ਰੰਗ
ਪਰ ਸਥੂਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ

ਇਹ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਨਮੀ
ਅੰਦਰਲੇ ਹੁੰਮਸ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਜਗਾ
ਕਦੇ ਉਹਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤੀ
ਪਿਆਸ ਨੂੰ ਨੀਂਦੋਂ ਉਠਾ
ਬੇਚੈਨ ਵਾਵਰੋਲੇ ਸਿਰਜਦੀ
ਆਪ ਹੀ ਦੇਂਦੀ ਫੁਹਾਰ
ਸੋਕਿਆਂ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਪਿਆਸ ਵਿਚ ਕਣੀ ਕਣੀ ਵਰ੍ਹਦੀ
ਕਦੇ ਸਾਗਰ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ
ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਬਣ
ਜਾਗ ਲਾਉਂਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ

ਮਨ-ਮੱਤੀ ਮਨ-ਰੱਤੀ
ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦੀ ਵੀ
ਖੂਬਸੂਰਤ ਛਲੇਡੀ
ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਮਿਲ ਪਵੇ
ਨਾਲੇ ਤੁਰ ਆਵੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ
ਤੁਹਾਡੀ ਹੋ ਹੋ ਜਾਏ

ਪਰ ਆਪ ਬੁਲਾਇਆਂ
ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਤੋਰਿਆਂ ਜਬਰੀ
ਵਿੱਟਰ ਜਾਏ ਇਹ ਰਕਾਨ
ਹੋ ਜਾਵੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ
ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਹੀ
ਕਵਿਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੋ ਤੁਸੀਂ

ਸ਼ਤ-ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਛਲੇਡੀ ਨੂੰ
ਇਸੇ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ
ਇਸੇ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ
ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ
ਆਈ ਨੂੰ ਮੋਹ ਨਾਲ ਮਿਲ ਲਓ
ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਆ ਬਾਤਾਂ

ਤੁਸੀਂ ਸੌਂਪ ਦਿਉ ਇਸ ਨੂੰ
ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ
ਗਲੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਰੰਗ
ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੁੰਮਸ ਤੇ ਉਦਾਸੀ
ਆਪਣੇ ਖੱਪੇ ਭਰ ਲਓ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ
ਫਿਰ...

ਕਹੋ ਤਾਂ ਫੁੱਲ ਬਣੇ ਬਹਾਰ ਬਣੇ
ਤਲਵਾਰ ਬਣੇ ਵਾਰ ਬਣੇ

ਗੋਲੀ ਬਣੇ ਬੰਬ ਬਣੇ ਕਵਿਤਾ
ਪਿਆਰ ਬਣੇ ਜਾਂ ਦੰਭ ਬਣੇ
ਅਗਨ ਬਣੇ ਤੂਫ਼ਾਨ ਬਣੇ
ਹੜ ਬਣੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ
ਪਰ ਤਦ ਹੀ ਹੋਵੇ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ
ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋਹ
ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਨਾਲ
ਆਉਣ ਦਿਉ ਮਨ ਦੇ ਘਰ
ਆਪ-ਮੱਤੀ ਮਾਣ-ਮੱਤੀ ਨੂੰ

•

ਕਵਿਤਾ-2

ਕਵਿਤਾ...!

ਤੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ
ਦੁਵੱਲਾ, ਦੋ-ਮਾਰਗੀ ਏ

ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਠਦੀ ਏਂ ਕਦੇ ਤੂੰ
ਕਿਸੇ ਜ਼ਖਮ ਕਿਸੇ ਤੜਪ
ਕਿਸੇ ਪੀੜ ਦੀ ਹਵਾੜ 'ਚੋਂ
ਤਾਂ ਆਸ ਪਾਸ ਖਿੱਲਰੇ
ਉਸੇ ਰੰਗ, ਤਰੰਗ, ਉਮੰਗ
ਜਾਂ ਜੰਗ ਦੇ ਫੰਡਿਆਂ ਨਾਲ
ਮਿਲ ਕੇ ਜੁੜਦੀ ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ
ਕਵਿਤਾ ਬਣਦੀ

ਜਦੋਂ ਚੁਫੇਰੇ 'ਚੋਂ ਉਤਰਦੀ ਏਂ
ਅੰਦਰ ਮੇਰੇ
ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ
ਚੁਫੇਰੇ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ
ਢਲਦੀ ਏਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ
ਬਹੁਤ ਮਹੀਨ ਛੇਕਾਂ ਰਾਹੀਂ
ਕਤਰਾ ਕਤਰਾ ਕਵਿਤਾ ਬਣ

ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਛਾਨਣੀ ਹਾਂ ਕਵਿਤਾ !
ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਮੁੱਚਾ ਮਾਦਾ

ਕਦੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਛਾਨਣੀ
ਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮਾਦਾ

•

ਕਵਿਤਾ-3

ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਅੰਦਰ
ਦਿਲ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ
ਮਨ ਦੀ ਭੱਠੀ ਦੇ ਸੇਕ ਨਾਲ
ਵੱਸੀ ਹੋਈ ਉਦਾਸੀ ਪਿਘਲਦੀ
ਕਤਰਾ ਕਤਰਾ ਢਲਦੀ
ਬਲਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਦੀ ਲਾਟ ਵਿਚ
ਲਾਟ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਧੂੰਆਂ ਸਿਆਹੀ ਬਣਦਾ
ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰਦਾ
ਜੁੜਦਾ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ

ਕਵਿਤਾ ! ਕੀ ਪਤਾ ਏ ਤੈਨੂੰ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੂਤੀ ਪੀੜਾਂ ਦਾ

•

ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ-1

ਸਖੀਓ, ਸਹੇਲੀਓ, ਮਿੱਤਰੋ, ਪਿਆਰਿਓ
ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਿਓ
ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਚੋਂ ਪੁਣਿਓ
ਫਿਰ ਸੋਚਿਓ ਮੰਨਣ ਦੀ...

ਇਹ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਭੁੱਲ ਜਾਓ ਅਤੀਤ ਆਪਣਾ...
ਨਾ ਭੁੱਲਿਓ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਅਤੀਤ ਆਪਣਾ
ਨਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੁਖਦੀਆਂ
ਦਰਦ ਨਾਲ ਨਪੀੜੀਆਂ
ਕੱਚੀਆਂ ਪਿੱਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨੂੰ
...ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ
ਜੋ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ
ਪੁਖਤਾ ਇੱਟਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੀਆਂ
ਜੋੜਦੀਆਂ ਤੇ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦੀਆਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਵਜੂਦ ਨੂੰ

ਤੁਸੀਂ ਰੰਗ ਸਕਦੇ ਹੋ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਖੁਦ ਨੂੰ
ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ
ਕੁਝ ਰੰਗ ਰਿਸ ਸਕਦਾ ਏ ਅੰਦਰ ਵੀ

ਪਰ ਪਿਆਰਿਓ !
ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਤੁਸੀਂ
ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ
ਨਹੀਂ ਝੁਠਲਾ ਸਕਦੇ ਤੁਸੀਂ
ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚਲੇ ਹਸਾਸ ਸਾਹ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੀ ਕਸਕ !
ਨਹੀਂ ਪਕਾ ਸਕਦੇ ਤੁਸੀਂ

ਆਪਣੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ
ਸਿਆਣਪ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਵਿਚ

ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਸ ਏਨਾ ਕਰਿਓ
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ
ਪੱਕੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਇੱਟਾਂ ਨੂੰ
ਹੌਂਸਲੇ ਦੀ ਥਪਕੀ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਤੇ ਕੱਚੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨੂੰ
ਖੁਦ ਸੰਭਲਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ
ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ
ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪੱਕੇ ਵਿਚਲਾ ਕੱਚਾ
ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਿਣਿਆ
ਬਣਾਈ ਵੀ ਰੱਖਿਆ
ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ
ਤੁਹਾਡੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਜਿਹੀ ਹੋਂਦ
ਜੋ ਬਸ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ...!

•

ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ-2

ਸਖੀਓ, ਸਹੇਲੀਓ, ਮਿੱਤਰੋ, ਪਿਆਰਿਓ
ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਿਓ
ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸਲਾਹ
ਇਨ-ਬਿਨ
ਮੰਨਣ ਵੱਲ ਤੁਰੇ
ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਇਓ ਕਿਤੇ
ਕਿ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ
ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ
ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ
ਅੰਬਰਾਂ ਧਰਤੀਆਂ ਨਾਲ
ਵੱਖਰੇ ਕੋਣਾਂ ਕੋਣਿਆਂ ਤੋਂ
ਤੇ ਤੱਕਦੀਆਂ ਹਰੇਕ ਰੰਗ
ਵਿਸ਼ਾ ਤੇ ਵਰਤਾਰਾ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੋਣ
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ

ਦੋਸਤੋ !
ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੱਕਣੇ
ਕਦੇ ਨਾ ਛੱਡਣਾ
ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਪਲ
ਚੁਫੇਰੇ ਦੇ ਹੁੰਮਸ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣਾ
ਸੁਖਦਾਇਕ
ਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ
ਦੁਖਦਾਇਕ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਰਹੇਗਾ

ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ
ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹਾਂ ਦੇ
ਸੁਪਨੇ ਹੀ ਨਾ ਬੁਣੋਗੇ
ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮੌੜ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ

ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ
ਜਾਣਾ ਕਿਧਰ ਨੂੰ...

ਪਿਆਰਿਓ...ਭਵਿੱਖ ਸਾਡਾ
ਅੱਜ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਅੰਬਰ ਹੈ
ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਦੇ ਕਦੇ
ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਵੇਲੇ
ਬੱਦਲਾਂ ਜਿਹੀ ਛਾਂ
ਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਆਸ ਵੀ...

ਸੜਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਏਂ
ਕਈ ਵਾਰ ਹੌਂਸਲਾ
ਦੂਰ ਕਿਧਰੇ
ਦਿਸਦੀਆਂ ਅਣਦਿਸਦੀਆਂ
ਕਿਣਮਿਣ ਕਣੀਆਂ ਦਾ ਵੀ

ਸੋ...ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ
ਅੱਜ 'ਤੇ ਪੈਰ ਟਿਕਾ ਕੇ
ਅਤੀਤ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ
ਇਹ ਅੰਸ਼ ਜੁ ਹੋਏ
ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਦੇ...!

•

ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ-3

ਸਖੀਓ, ਸਹੇਲੀਓ, ਮਿੱਤਰੋ, ਪਿਆਰਿਓ
ਪਿਆਰਿਓ !

ਸਿਆਣਿਆਂ ਸੰਗ ਬੈਠਿਓ
ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਮੰਨਿਓ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ
ਨਿੰਮੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਸੇਕ ਭਰੇ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਾਹਵਾਂ 'ਤੇ ਧਰ ਕੇ
ਸਿਆਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦੀ
ਅੱਗ ਵਿਚ ਤਪ ਕੇ
ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ
ਕੱਚੀ, ਪੋਲੀ, ਨਰਮ ਜਿਹੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ
ਇੱਟਾਂ ਨ ਬਣਾ ਬੈਠਣਾ ਕਿਤੇ

ਦੋਸਤੋ ! ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਉੱਗਦਾ ਇੱਟਾਂ 'ਤੇ
ਜੇ ਦਿਸਦਾ ਵੀ ਏ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਉੱਗਦਾ
ਪੱਕੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ
ਬੋਹੜਾਂ ਪਿੱਪਲਾਂ ਵਰਗਾ
ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੱਟਾਂ ਵਿਚਕਾਰਲੀਆਂ
ਦਰਜਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕੀ ਬੈਠੀ
ਅਣਭੋਲ, ਸਹਿਜ ਤੇ ਜਿੱਦੀ ਜਿਹੀ
ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ !

ਜੋ ਪਰਤਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ
ਹੌਂਸਲਾ, ਘਰ ਤੇ ਤਾਕਤ ਦੇਂਦੀ ਏ
ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਉੱਗਣ, ਪੁੰਗਰਨ
ਬਿਰਖ ਬਣਨ
ਤੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ

ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਤੁਸੀਂ
ਪਕਾਓਗੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ
ਤਾਂ ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਪਰਤਾਂ
ਉਥੇ ਟਿਕੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ

ਇਥੇ ਹੀ ਉੱਗ ਸਕਦਾ ਏ
ਤੁਹਾਡੇ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣ ਵਰਗਾ
ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਵੇਕਲਾ
ਕਈ ਕੁਝ
ਸਭ ਕੁਝ...!

•

ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-1

ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ
ਉੱਘੜਾ ਦੁੱਘੜਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਏ ਮੋਹ ਕਾਰਨ
ਜੁੜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ
ਜੁੜ ਰਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ...

ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਲਦੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ
ਰਾਹ ਰਸਤੇ ਮਿਲਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ
ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਕੁਝ ਤੋਹਫ਼ਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਦੋਸਤਾਂ/ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ
ਤੋਰੀਆਂ ਜਾਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਾਡਲੇ ਬਾਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ
ਹਰ ਵੇਲੇ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ
ਮੇਰੇ ਸੌਣ ਕਮਰੇ ਵਿਚ
ਰਾਬਤਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਮੇਰਾ
ਕੋਈ ਪੰਨਾ ਫੋਲਦਿਆਂ
ਪਲੋਸਦਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੱਲੋਂ
ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਘੱਲਦਿਆਂ

ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਵੇਂ ਦੀਆਂ
ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਵਰਗੀ ਸਿਆਣਪ ਸਾਂਭੀ
ਮਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ
ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਸੰਭਾਲਦੀਆਂ ਮੈਨੂੰ

ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ
ਰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ
ਮੇਰੀ ਜਾਗ ਵਿਚ
ਇਹ ਮਨਮੋਹਣੀਆਂ, ਮਨ-ਛੋਹਣੀਆਂ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਕੋਮਲ ਜਿਹੀਆਂ ਛੋਹਾਂ ਨਾਲ
ਦਰਦ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਪਰਤਾ ਦੇਂਦੀਆਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਹ-ਰੱਤੀਆਂ ਨੂੰ
ਗੁਆਉਣ ਦੇ ਡਰੋਂ
ਸਾਂਭ ਛੱਡਦੀ ਹਾਂ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ
ਮਿਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਪਰ
ਜਦ ਬੇਚੈਨੀ ਸਤਾਵੇ ਮਨ ਨੂੰ

ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ
ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਤੋਲ ਭਰਿਆ ਖਿਚਾਅ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੱਦਤ ਦੀ
ਤੰਦ ਵਿਚ ਬੱਝੀ ਹਾਂ
ਕੀ ਹੋਏਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਜਦ ਮੇਰੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ
ਸਮਤੋਲ ਦੀ ਇਹ ਤੰਦ ਟੁੱਟੀ

ਸਮਤੋਲ ਗੜਬੜਾਉਣ ਤੇ
ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਡਿੱਗਣਗੀਆਂ
ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ...?
ਜੋ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ

•

ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-2

ਮੇਰੀਆਂ ਹਮਦਮ ਨੇ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹੀ 'ਚੋਂ
ਫੁੱਟਦੇ ਨੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਰ ਪਾਰ ਦੇ
ਇਸ ਦੀ ਭੁਰਨ ਤੇ ਉਭਾਰ ਦੇ
ਨਫਰਤ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਮਨੁਹਾਰ ਦੇ
ਆਕਾਰ ਤੇ ਨਿਰ-ਆਕਾਰ ਦੇ
ਅਕਸ ਤੇ ਨੁਹਾਰ ਦੇ

ਜਿਵੇਂ ਲਪੇਟ ਲੈਂਦੀ ਏ ਸਿਆਹ ਰੰਗਤ
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ
ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ
ਤੇ ਪਰਤਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਦੈ
ਸ਼ਾਹ ਕਾਲੀ ਸ਼ਾਲ 'ਚੋਂ
ਉਹ ਸਾਰੇ ਰੰਗ
ਜੋ ਲੁਕੇ ਰਹੇ ਕਦੇ
ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਉਹਲੇ

ਉਹ ਰੰਗ, ਜੋ ਮਨਾਂ ਦੀ
ਆਪਣੀ ਅਗਨ ਵਿਚ
ਬਾਹਰੀ ਅਗਨ ਵਿਚ
ਕਿਸੇ ਬੇ-ਬਹਾਰੀ
ਜਾਂ ਸਵਾਹਰੀ ਅਗਨ ਵਿਚ
ਤਪੇ, ਝੁਲਸੇ, ਭਸਮ ਹੋਏ
ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਢਲੇ
ਤੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਰੰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ
ਕੁਕਨੂਸ ਬਣ ਕੇ ਜਨਮੇਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹਨ
ਅਨੇਕ ਪਾਸਾਰ...
ਮਨ ਵਿਚਲੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ
ਕਿਸੇ ਖ਼ਲਾਅ, ਖ਼ਲਾਅ ਤੋਂ ਪਾਰ
ਜੀਂਦੇ ਤੇ ਮਰ ਗਏ ਤਾਰਿਆਂ ਨਛੱਤਰਾਂ ਦੇ
ਜਾਣੇ-ਅਣਜਾਣੇ, ਛੂਹੇ-ਅਣਛੂਹੇ
ਭੇਦ ਭਰੇ ਵਿਹਾਰ

ਨੁਹਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਮਨ ਦੀ ਧਰਤ ਤੋਂ
ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਲੀ ਧਰਤ
ਤੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਪੱਸਰੀਆਂ
ਤਰਬਾਂ ਤਰੰਗਾਂ ਦੇ
ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਤੇ ਵਿਚਕਾਰ
ਦਰਦਾਂ, ਇਹਸਾਸਾਂ, ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਦਾ
ਚਿੰਤਨ ਵਿਚੋਂ ਛਣਦਾ ਵਿਹਾਰ
ਆਪਣੀਆਂ ਸੂਤੀ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਤੰਦਾਂ ਸਮੇਤ

ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਰੋਮਾਂ ਵਿਚ ਰਚਿਆ
ਕਈ ਕੁਝ ਚੁੱਕੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਆਪਣੇ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ
ਤੇ ਤਾਰਕਿਕ ਸਮੁੱਚ ਸਮੇਤ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਸਤਕ ਦੇ
ਅਨੇਕ ਅਣੂਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ
ਅਪਣੱਤ ਦਾ ਇਹਸਾਸ
ਸਿਰਜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ

ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਂ
ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਡਰ ਹੀ ਖ਼ਬਰੇ
ਮੈਨੂੰ ਟੁੱਟਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ

•

ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-3

ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ
ਜੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ
ਭੇਜ ਸਕੀ ਹਾਂ ਦੇਸ ਪਰਦੇਸ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ
ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ

ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰ
ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਰੁਝੇਵੇਂ
ਪਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਦਾ
ਕੋਈ ਰੁਝੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ
ਜੁੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ
ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਮੈਥੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ

ਸੰਵਾਦ ਕਰਦੀਆਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ
ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ
ਸੰਵਾਦ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ
ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਆਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਸਾਂਭੇ ਪਏ ਸਮੁੱਚੇ ਚਿੰਤਨ ਸਮੇਤ

ਮਨ, ਕਦੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਛੂਹ
ਕਦੇ ਸੁੱਤੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੇੜ
ਕਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇੜ
ਕਦੇ ਮਲੂਮ ਲਾ ਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ
ਸੰਗ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਰਦਮ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੀਆਂ

ਕਦੇ ਸੁਹਲ ਜਿਹੀ ਪਲੋਸ
ਕਦੇ ਨਿੰਮੀ ਜਿਹੀ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ
ਹੌਕੇ ਜਿਹੇ ਰਾਹੀਂ ਪੁੰਝ ਕੇ ਪੀੜਾਂ

ਹੂੰਝ ਕੇ ਤਣਾਅ
ਕਿਸੇ ਸੋਚ ਦੇ ਸਫ਼ਰ
ਨਵੇਂ ਦਿਸਹੱਦੇ
ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਅਵਾਰਗੀ 'ਤੇ
ਲੈ ਤੁਰਦੀਆਂ ਇਹ ਮੈਨੂੰ
ਭਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨਵੇਂ ਸਾਹ
ਤੇ ਮੈਂ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਹਰ ਰੁੱਤੇ ਹਰ ਦਿਨ
ਹਰ ਪਲ, ਹਰ ਹਾਲ...!

ਜਦ ਟੁੱਟੇਗੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਤੰਦ
ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਗੀਆਂ ਇਹ
ਮੇਰੀਆਂ ਲਾ-ਵਾਰਿਸ ਹੋਈਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ

•

ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ-4

ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ
ਜੋ ਮੰਨ ਲੈਣ, ਮੇਰੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਭਾਣੇ ਵਾਂਗ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ
ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ
ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ
ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗੁੰਮ ਨੂੰ 'ਚੋਂ
ਜੋ ਝਾੜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ
ਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਉਦਾਸ ਧੂੜ

ਉਹ ਲੋਚਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ
ਮੋਹਵੰਤ ਮਨੁੱਖੀ ਪੋਟਿਆਂ ਦੀ ਛੋਹ
ਤੇ ਸਾਹ ਭਰ ਹਵਾ ਦੀ ਤਾਂਘ
ਹੁੰਮਸ ਵਿਚ ਘੁੱਟੇ ਪਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਬੰਦ ਪੱਤਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ
ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਸੋਚ ਭਰੀ
ਜਗਿਆਸੂ ਨਜ਼ਰ ਦੀ ਸਾਂਝ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਕਰੇ
ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਇਹਸਾਸਾਂ ਵਾਸਤੇ

ਉਹ ਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਾਂਭੇ ਪਏ ਗਹਿਰੇ ਭੇਦਾਂ ਦੇ
ਸਮੇਂ ਦੀ ਤੌਰ ਹੇਠ ਦਫ਼ਨ ਪਿਆਂ ਹੀ
ਖ਼ਾਕ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਉਹ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦਾ
ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਦ, ਕਦੇ ਸੀਨੇ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਰਾਬੋਰ ਹੋਣ

ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸੌਂ ਜਾਣ ਕਦੇ ਤੇ ਜਾਗਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗ
ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਰਿਸ਼ਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਨਾਲ

ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ, ਕੋਈ ਆਵੇ
ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ ਇਵੇਂ
ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਰੱਖਦੀ ਕਿਸੇ ਬਾਲ ਦਾ ਧਿਆਨ
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਕਰਦਾ ਗਹਿਰੇ ਦੋਸਤ ਦਾ
ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾ
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਰਦਾਨ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ
ਰਹੇਗੀ ਉਡੀਕ, ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ

ਤੇ...ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ

•

ਚੁੱਪ ਵਾਸਤੇ-1

ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੋ
ਇਕ ਦਿਨ ਬੋਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ
ਤੇ ਲਾਹੁਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਜੜਿਆ
ਸਮਾਜਕ ਸਾਈਨ ਬੋਰਡ

ਜੇ ਨਦੀ ਹੋ ਤਾਂ ਉਤਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ
ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ
ਜਬਰੀ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਚੋਲਾ...
ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਨਕਾਰ ਮੈਲ ਨਿਗਲਣ ਤੋਂ
ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਗੰਗਾ ਹੀ ਹੋਵੋ

ਔਰਤ ਹੋ ਤਾਂ ਧੋ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ
'ਆਂਚਲ ਮੇਂ ਦੂਧ
ਔਰ ਆਂਖੋਂ ਮੇਂ ਪਾਨੀ' ਵਾਲੀ
ਨਿਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵਾਲੀ
ਚਮੇੜੀ ਗਈ ਅਸੀਲ ਹੋਣ ਦੀ ਛੋਈ
ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ

ਹਵਾ ਹੋ ਤਾਂ ਪੂੰਝਣਾ ਪਵੇਗਾ
ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਮਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧਸਾਇਆ ਗਿਆ
ਪੂੰਝੇਂ ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਗੁਬਾਰ
ਕਿ ਹਵਾ ਵੀ ਔਰਤ ਹੀ ਮੰਨੀ ਗਈ

ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਅਸੀਲਤਾ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ
ਜਦ ਖਾਣ ਲੱਗੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਜੂਦ ਨੂੰ
ਤਾਂ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ
ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਕਿ ਘੁੱਟਿਆ ਹੀ ਜਾਏ ਤੁਹਾਡਾ ਦਮ

•

ਚੁੱਪ ਵਾਸਤੇ-2

ਤੁਹਾਡੀ ਚੁੱਪ
ਇਕ 'ਸਲੀਪਿੰਗ ਬਿਊਟੀ' ਹੈ
ਪਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੀ
'ਸਲੀਪਿੰਗ ਬਿਊਟੀ' ਵਰਗੀ
ਕਿਸੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਮੌਸਮ ਦੇ
ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਸੁੱਤੀ
ਤੁਹਾਡੇ ਬੋਲ, ਤੁਹਾਡੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਪੇਟ ਕੇ

ਉਹ ਲੁਕੀ ਪਈ ਹੈ
ਚੁਫੇਰੇ ਉੱਗ ਆਏ
ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਝਾੜਾਂ ਦੇ
ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ

ਅਵੇਸਲੀ ਹੈ ਉਹ
ਨਵੇਂ ਮੌਸਮ ਦੀ
ਧੁਪੀਲੀ ਬਿੜਕ ਤੋਂ
ਉਸ ਨੂੰ ਕਹੋ...

ਉਸ ਦੀ ਸਰਦਲ 'ਤੇ ਹੈ
ਚਿੰਤਨੀ ਪਲ ਦਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ
ਜੋ ਆਇਆ ਹੈ
ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ 'ਚੋਂ
ਛੁਹ ਕੇ ਜਗਾਉਣ ਉਸ ਨੂੰ
ਸੋਮਨ ਕਰਨ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁੱਤੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ
ਉੱਠੇ, ਤੇ ਨਾਲ ਤੁਰੇ...
ਜਾਗਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ਹੁਣ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਫੁੱਟਣ ਦਾ ਪਲ ਹੈ...

•

ਔਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

-1-

ਸਿਮੋਨ* ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ—

ਔਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਣਾ...

ਇਤਿਹਾਸ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਦੇ ਨੇ

ਇਤਿਹਾਸ ਹੁੰਦਾ ਏ

ਰਾਜਿਆਂ ਰਾਣਿਆਂ ਦਾ

ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਦਾ

ਜੰਗਾਂ ਲੜਦਿਆਂ ਦਾ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ

ਅੰਬਰ ਤਕ ਧਰਤੀ

ਲਾਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ

ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਦੇ ਨੇ ਇੰਜ

ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ

ਪਾਲੇ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਾਏ

ਉਹ ਯੁੱਧ

ਔਰਤਾਂ ਖ਼ਾਤਰ ਵੀ ਲੜੇ ਜਾਣ

ਤਦ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ

ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਯੁੱਧਾਂ ਕੋਲ

ਔਰਤਾਂ ਜਿੱਤੀ ਹੋਈ ਵਸਤ ਵਾਂਗ

ਵਰਤੀਆਂ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ

*ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਹੋਈ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਚਿੰਤਕ

ਉਹ ਤਾਂ ਰੁੱਝੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ
ਪਾਲਣ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿਚ
ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਸ

-2-

ਔਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਔਰਤ ਲੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ
ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ, ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ
ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਬਸ

ਤੇ ਇਹ ਲੜਾਈਆਂ
ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ
ਨਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਬਣਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ
ਸੋ ਔਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

-3-

ਔਰਤ ਦਾ
ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਪਰ ਔਰਤ ਦੇ ਨਾਲ
ਨੱਥੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ
ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ

ਔਰਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲ ਕਿਹਾ
ਤੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਵਰਤਿਆ

ਤੋੜਨਾ ਡਾਲ ਤੋਂ
ਮਾਨਣਾ ਮਹਿਕ ਨੂੰ
ਹਾਰ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਗਲੇ ਦਾ
ਕਿਸੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਿੱਤ ਲਈ

ਗੁਲਦਸਤੇ ਵਿਚ ਸਜਾਉਣਾ
ਪਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾਉਣਾ
ਮੁਰਝਾਉਣ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਣਾ
ਇੰਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ
ਫੁੱਲ ਨਾਲ
ਔਰਤ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਨੂੰ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਗਜ਼ਲ ਕਿਹਾ
ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਨੇਮਾਂ ਦੀਆਂ
ਲੀਕਾਂ ਵਾਹੀਆਂ
ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ
ਤੇ ਔਰਤ ਤੇ ਜੜ ਦਿੱਤੀਆਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਅਨਪੂਰਣਾ ਕਿਹਾ
ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਖਾਣ ਪਾਣ ਲਈ
ਰਸੋਈ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਉਸ 'ਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਕਿਹਾ
ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੰਦਰ

ਦੇਵੀ ਨੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ
ਲੋੜਾਂ ਪੂਰਨੀਆਂ ਸਭ ਦੀਆਂ
ਪਰ ਤੁਰ ਨਾ ਸਕਣਾ ਨਾਲ ਕਦੇ

ਤੇ ਇਵੇਂ ਕੈਦ ਹੋਈ ਔਰਤ
ਫੁੱਲ, ਗਜ਼ਲ, ਅਨਪੂਰਣਾ
ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਕਸ ਵਾਲੇ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਉਸ ਡੱਬੀ ਵਿਚ
ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ

ਤੇ ਔਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾ ਰਿਹਾ

•

ਰਿਸ਼ਤੇ-1

ਰਿਸ਼ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸਮਰਪਣ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਚ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰੰਗ ਦਾ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਚਾਂ
ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ
ਮਿਚਣ ਲਈ ਦੌੜਦੀ
ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਈ
ਖੁਦ ਤੋਂ ਵੀ ਮੈਂ

ਹੋਰ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਉਹ
ਆਪਣੇ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਪ ਤੋਲ ਦੀ
ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਤੁਰਦੇ
ਹੁਣ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ
ਕਦੇ ਮਿਚ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ
ਖੁਦ ਨਾਲ ਵੀ ਮੈਂ

•

ਰਿਸ਼ਤੇ-2

ਮੈਂ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਕੋਲੋਂ
ਸਮਰਪਣ ਚਾਹਿਆ
ਆਪਣੀ ਤਰਜ਼ ਵਰਗਾ
ਅਪਣੱਤ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ
ਐਨ ਓਹੋ ਜਿਹਾ
ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ
ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ
ਸ਼ਤ-ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ

ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ
ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਤਰਦਿਆਂ
ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਪਈਆਂ
ਮੇਰੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਹੁਣ
ਇਕ ਵੀ ਹਿੰਦਸਾ ਨਹੀਂ

•

ਬੁੱਧੁ ਤੇ ਗਧਾ

ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ
ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ
ਪੜ੍ਹੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ
ਬੁੱਧੁ ਨਾ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦਾ
ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਆਪਣੇ ਮਦਦਗਾਰ
ਬਿਮਾਰ ਗਧੇ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ
ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਨੁਸਖੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ
ਕੁੱਟਣਾ ਪੀਸਣਾ
ਤੇ ਇਕ ਨਲਕੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ
ਰੱਖਣਾ ਗਧੇ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ
ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਹ ਦੁਆਈ
ਭੇਜਣ ਲਈ
ਗਧੇ ਦੇ ਅੰਦਰ

ਬੁੱਧੁ ਦੀ ਫੂਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਪਰ
ਗਧੇ ਦਾ ਫੁੰਕਾਰਾ ਮਾਰਨਾ
ਤੇ ਧਸ ਜਾਣਾ ਸਾਰੀ ਦੁਆ ਦਾ
ਬੁੱਧੁ ਦੇ ਹੀ ਅੰਦਰ
...ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਾ ਬੁੱਧੁ ਦਾ
ਖੰਘਦਿਆਂ ਖੰਘਦਿਆਂ

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੱਸਿਆ ਕਰਦੇ
ਬੁੱਧੁ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਤੇ
ਪਰ ਜਦ ਸਮਝ ਆਇਆ ਹੁਣ
ਇਸ ਹਾਸ-ਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੱਚ
ਤਾਂ ਸਕਤੇ ਵਿਚ
ਜੰਮ ਗਿਆ ਹੈ ਥਾਂਇ ਹਾਸਾ

ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਹੈ
ਵਰਤਾਰਾ ਇਹ ਅਜੋਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ

ਬੁੱਧੂ ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਏ
ਅਜੋਕੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ
ਤੇ ਬਿਮਾਰ ਗਏ ਦਾ ਬਿੰਬ
ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਹੈ ਵਿਵਸਥਾ ਅੰਦਰ
ਵਿਵਸਥਾ...ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਆਪਣੀ
ਮਦਦਗਾਰ ਮੰਨਦਾ ਬੁੱਧੂ

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਇਲਾਜ ਵਲਾਜ
ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਓਹੜ ਪੋਹੜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬੁੱਧੂ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਗਏ ਦੀ ਫੂਕ
ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਜ ਜਾਂਦੀ
ਤੇ ਧਸ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਨੁਸਖੇ ਸਾਰੇ
ਬੁੱਧੂ ਦੇ ਹੀ ਅੰਦਰ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੂਕਾਂ ਨਾਲ
ਅਜਮਾਇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ
ਏਨਾ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ
ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਨੱਕ ਮੂੰਹ
ਕਿ ਖੰਘਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ
ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਹੁਣ

ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਬੁੱਧੂ
ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ

•

ਬੋਹਰ

ਬਿਰਖਾਂ ਦੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ
ਬਿਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਲਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਂ
ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ
ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ
ਤਾਣਿਆਂ ਬਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਬੱਝਦੀਆਂ

ਵਿਚ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਛਣ ਕੇ ਆਈ
ਗਿਣੀ ਮਿਥੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ
ਬਿਰਖਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ
ਕੁਝ ਬੂਟੇ ਬੂਟੀਆਂ ਪੁੰਗਰਦੇ
ਜੰਗਲ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ...

ਵਰੋਸਾਈ ਧੁੱਪ ਤੇ ਛਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ
ਇਸੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ
ਪੁੰਗਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਬੋਹਰਾਂ

ਇਹ ਬੋਹਰਾਂ
ਰੇਤਲੀ, ਪਥਰੀਲੀ, ਖੁਸ਼ਕ ਧਰਤੀ
ਕਿਤੇ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜ
ਉੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਕਤਰੇ ਸਹੇਜ ਕੇ
ਸਿਰਜਦੀਆਂ ਵਜੂਦ
ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਿਮਟ ਜਾਣਾ
ਬੋਹਰੀ ਨਿਭਾਅ ਵਿਚ
ਮੌਸਮਾਂ ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖਦੀਆਂ
ਨਾ ਬਹਾਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀਆਂ
ਆਪਣੇ ਸਾਵੇਪਨ ਵਿਚੋਂ
ਆਪਣੀ ਰੁੱਤੇ, ਆਪਣੇ ਬੂਤੇ

ਫੁੱਲ ਖਿੜਾਉਂਦੀਆਂ
ਮਾਣ ਨਾਲ ਜੀਂਦੀਆਂ

ਤੇ ਇਹ ਸਹਿਜ ਧਰਮ
ਸਵੈ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ
ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਵੀ
ਇਕ ਬੋਹਰ ਵਿਚ

•

ਸਮਾਂ

ਸੁਣਿਆ ਸੀ
ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦਾ ਏ

ਪਰ ਸਮਝਿਆ ਉਦੋਂ
ਜਦ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ
ਮੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਿਆ

•

ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਯੱਗ

ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਦੇ
ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਹਾਂ

ਮਨ ਮਸਤਕ ਦੇ ਸੋਚ ਦਾ
ਸਾਰਾ ਸਹਿਜ, ਚੈਨ
ਤੇ ਜੀਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਰਿਆਲੀ
ਕੁਚਲੇ ਮਸਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਲਗਾਤਾਰ
ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ

ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਪੈਰ ਹਨ
ਬੇਲਗਾਮ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੁੰਮ
ਸਾਡੇ ਮਿੱਧੇ ਮਸਲੇ ਚੈਨ ਦਾ ਧੂੰਆਂ
ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਲਗਾਤਾਰ
ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀ
ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਸਿਰ 'ਚੋਂ
ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਚੁਫੇਰੇ

ਪਲ ਪਲ ਸੰਘਣੇ ਹੁੰਦੇ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ
ਦੌੜ ਰਹੇ ਚੁਫੇਰੇ
ਕੁਰਸੀ 'ਚੋਂ ਉੱਗੇ ਸੁੰਮਾਂ ਵਾਲੇ
ਬੇਲਗਾਮ ਅੱਥਰੇ ਘੋੜੇ

ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਅਸ਼ਵਮੇਧ
ਯੱਗ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ
ਤੇ ਜੀਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਇਹ ਵੇਲੇ
ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ

•

ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਮਾਂ

ਇਹ ਜੋ ਸਮਾਂ ਹੈ
ਸਾਡਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ

ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਮਾਂ
ਗਹਿਰੀ ਨੀਝ ਨਾਲ
ਡਾਢੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ
ਖ਼ਰੀਦ ਰਿਹਾ ਸਾਨੂੰ
ਬਿਨਾਂ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ

ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਰਿਹਾ
ਸਾਡੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ
ਉਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ
ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਰੁੱਤਾਂ ਸਿਰਫ਼

ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ
ਖਿਡੌਣੇ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਜਾਂ ਰੌਬੋਟ
ਸੂਰਤਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਹਨ ਬਸ

ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਵਾਲੇ ਪਹੀਏ ਇਸ ਦੇ
ਦਰੜੀ ਮਸਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ
ਸਾਡੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਤੇ ਇਹਸਾਸ

ਮੌਨ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
ਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜ਼ਿਹਨੀ ਕਲਰਕ
ਆਪਣੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚ
ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਡੇ ਮੌਨ ਨੂੰ
ਸਾਡੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਵਜੋਂ

ਇਹ ਸਮਾਂ, ਜੋ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ
ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪਰ ਕਹੇਗਾ ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ

ਸਾਡਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ
ਤੇ ਸਾਡੇ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲਾਏਗਾ
ਸਾਰੇ ਕਾਰੇ ਆਪਣੇ

ਮੌਨ ਦੀ ਮੋਹਰ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ
ਕਿਸ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹਾਂ...?
ਕੌਣ ਬੋਲੇਗਾ ਸਾਡੀ ਥਾਵੇਂ...!
ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਆਓ...!
ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰੀਏ !

•

ਪੇਟੈਂਟ

ਪਿਆਰੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ
ਤੂੰ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸਾਥੀ
ਜਿਹੜੇ ਸੁਪਨੇ
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਗਏ ਸਓ
ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਸਾਂਭੇ ਹੋਏ ਨੇ

ਸਿਆਸਤ ਵਾਲੇ
ਚੰਗੇ ਸੰਭਾਲੂ ਨੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ
ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਏ ਬਾਹਰ
ਸਾਡੇ ਹੀ ਸੁਪਨਿਆਂ 'ਚੋਂ

ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ
ਅਕਸਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਹ
ਮੁਖੌਟਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਜੋਂ

ਪੇਟੈਂਟ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ
ਸਿਆਸਤ ਕੋਲ ਹੈ ਹੁਣ
ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਪੇਟੈਂਟ

•

ਬੰਦੇ ਦਾ ਵਸਤੂ

ਵਾਸਤੂ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ
ਫਟੇ, ਘਸੇ, ਉੱਧੜੇ
ਖੁੰਘੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਰਫੂ ਕੀਤੇ
ਕੱਪੜੇ ਨਾ ਪਾਉ—ਨਾ ਸਾਂਭੋ

ਤਿੜਕੇ, ਭੁਰੇ ਕੰਢਿਆਂ ਵਾਲੇ
ਕੱਪ ਪਲੇਟਾਂ ਨਾ ਵਰਤੋ
ਨਾ ਰੱਖੋ

ਬੰਦਾ ਇੰਜ ਕਰ ਵੀ ਲਵੇ
ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ
ਕੀ ਕਰੇ...?

•

ਜਦੋਂ 'ਕੱਲਾ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਬਿਰਖ

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ...

'ਕੱਲਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਿਰਖ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ

ਪਰ...ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ !

ਬਿਰਖ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੱਤਰ ਬੀਜ ਦੀ ਪੈੜ 'ਤੇ

ਉੱਗ ਪੈਂਦਾ, ਕਿਤੇ ਵੀ

...ਤੇ ਫਿਰ, ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ

ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ

ਉੱਜ ਵੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ

ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ

ਕੋਈ ਵੱਸ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੇ

ਬੰਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ...

ਪਰ ਬੰਦੇ ਬਿਰਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ

ਉਹ ਤੁਰ ਫਿਰ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ

ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਵੀ

ਬਿਰਖ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤਾਂ

ਜਿਸ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ

ਜੁੜ ਹੀ ਗਿਆ ਤਾ-ਉਮਰ

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਰਖ

ਉੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ ਇਕੱਲ ਵਿਚ

ਉੱਤਰ ਜਾਂਦਾ ਏ ਉਸੇ ਪਲ

ਜੀਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹ

ਸਰਘੀ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸੋਨ ਕਿਰਨਾਂ 'ਚੋਂ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਸ਼ੀਦ ਕਰਕੇ

ਤ੍ਰੇਲ ਕਤਰਿਆਂ 'ਚੋਂ ਛਾਣਦਾ

ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ

ਤੇ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ
ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਛਾਂ ਬਣ ਕੇ
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦੇਂਦਿਆਂ

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਰਖ ਜੀਣ ਲੱਗਦਾ ਏ
ਇਕੱਲ ਦੀ ਸੁੰਨਸਾਨ ਬਸਤੀ ਵਿਚ
ਉਹ ਨੇੜਿਓਂ ਲੰਘਦੀ ਹਵਾ ਨੂੰ
ਰੋਕ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਲ ਭਰ ਲਈ
ਤੇ ਝਾਂਜਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ
ਫਿਰ ਉਸ ਝਾਂਜਰ ਦੀ ਛਣਕ 'ਚੋਂ
ਉਪਜੇ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ
ਉਲੱਦ ਦੇਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਪੌਣਾਂ ਦੇ ਪੱਲੂ ਵਿਚ
ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਕੱਲੇ ਲਈ ਲੈ ਜਾਵੇ
ਇਕੱਲੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋਣਗੇ...!

ਉਹ ਲਪੇਟ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ
ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ
ਪੰਖੇਰੂਆਂ ਨੂੰ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਸਮੇਤ
ਕਿ ਇਕੱਲ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ
ਬੇ-ਘਰ ਨਾ ਰਹੇ ਕੋਈ
ਨਾ ਦਮ ਹੀ ਤੋੜ ਲਵੇ ਸਹਾਰੇ ਲੱਭਦਿਆਂ

ਵਿਛਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਛਾਂ ਆਪਣੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ
ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਥੱਕੇ, ਲੁਸੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ

ਤੇ ਤਾਣ ਦੇਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਸਬਜ਼ ਛਤਰ ਆਪਣਾ
ਮੌਸਮੀ ਤਪਸ਼ ਨਾਲ
ਚਕਰਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ

ਜੜ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਭੇਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਸਾਵੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਠੰਢਕ ਧਰਤੀ ਨੂੰ
ਕਿ ਬਚੀ ਰਹੇ ਉਹ
ਆਪਣੀ ਬੰਜਰ ਉਦਾਸੀ ਤੋਂ

ਤੇ...ਇਵੇਂ ਦਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ
ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਬਿਰਖ
ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਕੱਲੇ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦਾ
ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਿਰਖ ਹੋਵੇ

ਤੇ ਕਿਤੇ, ਇੰਜ ਹੋਵੇ
ਉਹ ਬਿਰਖ ਉੱਗ ਆਵੇ
ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ...ਕਿਸੇ ਪਲ...

•

ਚੰਦਰਮਾ

ਦੇਰ ਤਕ
ਚੰਦਰਮਾ ਵੇਖ ਕੇ
ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਿਹਰਾ
ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ
ਤੇ ਉਹ ਚਿਹਰਾ ਚਿਤਵ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾ

ਪਰ ਹੁਣ ਪਤਾ ਏ ਮੈਨੂੰ
ਕਿ ਚੰਦਰਮਾ ਸਿਰਫ਼
ਇਕ ਪਥਰੀਲੀ
ਗਹਿਰੇ ਟੋਇਆਂ ਟਿੱਬਿਆਂ ਵਾਲੀ
ਧਰਤੀ ਦਾ ਟੋਟਾ ਹੀ ਏ

ਤੇ ਪਤਾ ਏ ਇਸ ਦੀ
ਲੁਭਾਉਣੀ ਰੁਮਾਨੀ, ਨੀਮ ਸੁਨਹਿਰੀ
ਚਾਨਣੀ ਦਾ ਰਾਜ਼

ਇਹ ਚਾਨਣੀ...
ਉਹੀ ਉਧਾਰਾ ਚਾਨਣ ਹੈ
ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ
ਤੇ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਚਾਨਣੀ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ
ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦਾ
ਤਾਂ ਹੀ ਚਾਨਣੀ ਬਣ ਸਕਦਾ

ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ
ਜੋ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਹੈ...

•

ਕੰਧੀ ਤੇ ਰੁੱਖੜੇ

ਅਕਸਰ ਤੱਕਦੀ ਹਾਂ...
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬੋਹੜ ਤੇ ਪਿੱਪਲ
ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉੱਗਣ ਲੱਗੇ ਨੇ

ਇੱਟਾਂ ਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ
ਬੇਲਾਗ ਕਠੋਰਤਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ
ਝੀਤਾਂ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ
ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉੱਗਦਾ...?

ਸਮਝ ਗਏ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ
ਇਹ ਬੋਹੜ ਤੇ ਪਿੱਪਲ
ਕਿ ਦਿਲਾਂ ਵਾਂਗ
ਸੁੰਗੜ ਗਈ ਧਰਤੀ 'ਤੇ
ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚੀ ਹੁਣ
ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ
ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜਨ
ਵਰਗੀ ਜ਼ਿੰਦ ਵਾਸਤੇ
ਨਾ ਹੀ ਟਾਹਣੀਆਂ ਪਸਾਰ ਕੇ
ਛਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਆਦਤ ਵਾਸਤੇ

ਫ਼ੈਸ਼ਨ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ
ਖਜ਼ੂਰਾਂ ਦੇ ਬਿਰਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ
ਸਪੇਸ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ...!

ਕੰਧਾਂ, ਬਿਰਧ ਘਰ ਹਨ
ਇਸ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ
ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ...

•

ਸਵਾਲ

ਉਮਰ ਭਰ ਸਿੱਖਦਿਆਂ ਵੀ
ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਏ ਇੰਜ ਦਾ
ਜੋ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਹੁਣ ! ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਚੋਂ
ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ
ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਚੋਂ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਏ...?

•

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ

ਚਾਰ ਕੁ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ
ਬੱਸ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ
ਨਾਲ ਬੈਠੀ
ਸੋਹਣੀ ਸੁਣੱਖੀ ਔਰਤ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਿਹਾ
ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਇਆ
ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ
ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ
ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ
ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਹੀ ਗਈ ਉਸ ਨੂੰ
ਹੁਣ, ਉਹ ਨਾ ਸਮਝੀ

ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ
ਕਿ ਕੌਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ
ਉਰਦੂ ਵਰਗੀ ਹੈ ਬੋਲਣ ਵਿਚ
ਇਹ ਸਮਝ ਜਾਏਗੀ
ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ
“ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਦੀ”
ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਸਮਝਣ ਵਾਂਗ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣੀ
ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਿੰਜ ਬੋਲੀਏ...!

ਸੋਚ ਰਹੀ ਸਾਂ...
ਕਿ ਪਨਪ ਆਏ ਮੋਹ
ਤੇ ਬੇਬਸੀ ਨੂੰ

ਨਜ਼ਰ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨ ਰਾਹੀਂ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੀ
ਪੌਲੇ ਜਿਹੇ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਛੂਹ ਕੇ ਉਹ
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ
ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਰੇਸ਼ਮੀ ਤੰਦ ਜੋੜ
ਬੱਸ 'ਚੋਂ ਉਤਰ ਗਈ

•

ਸੁਪਨੇ

ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਓ ਪਾਵਨ ਰੂਹੋ...!

ਤੇਲ ਕਦੇ ਵੱਟੀ ਬਣ
ਜਿੰਦ ਬਾਲ ਕੇ ਬੁਣਿਆਂ
ਇਕ ਚਾਨਣਾਂ ਸੁਪਨਾ ਤੁਸਾਂ
ਆਜ਼ਾਦ ਧਰਤੀ 'ਤੇ
ਸਹਿਜ ਮੌਲਦੀ
ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ
ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਗਏ
ਉਹ ਬਲੌਰੀ ਸੁਪਨਾ
ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਰ ਕੋਲੋਂ
ਖੇਡਦਿਆਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ

ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਈ
ਪਰ ਟੋਟੇ ਬਹੁਤ ਹੋਏ
ਤਕੜਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਟੋਟੇ ਬੋਚੇ
ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੁੰਝ ਲਏ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ
ਕੋਈ ਵੀ ਟੋਟਾ
ਉਹ ਚੁਗਣ ਲੱਗ ਪਏ
ਵੱਡੇ ਟੋਟਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ
ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟੀਆਂ ਕੰਕਰਾਂ
ਤੇ ਸੁਪਨਈ ਰਹਿੰਦ ਖੁੰਹਦ

ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੱਗ ਗਏ ਇਵੇਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਆਹਰੇ

•

ਧਰਤੀ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ

ਲੋਚਦੀ ਹਾਂ
ਧਰਤੀ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ
ਚਿਤਵਨ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ

ਉਹ ਇਕ ਦੇਸ਼...ਜਿਥੇ ਹੋਣ
ਖਲਿਸ ਇਨਸਾਨ ਸਾਰੇ

ਏਨੇ ਖਾਲਿਸ, ਏਨੇ ਸ਼ੁੱਧ, ਏਨੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ
ਏਨੇ ਕੌਮਲ ਕਿ...ਧੁਆਂਖਿਆ ਜਾਵੇ
ਮਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੌਕੇ ਨਾਲ ਹੀ

ਏਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਿਲ...ਜਿੰਨੀ ਕੁਦਰਤ
ਏਨੇ ਕੁਦਰਤੀ...ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਅੰਬਰ
ਜੰਗਲ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਧੁੱਪ

ਏਨੇ ਸੱਚੇ...ਜਿੰਨਾ ਸੱਚ ਖੁਦ

ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਇਨਸਾਨ
ਕਰ ਸਕਣ, ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਣ
ਖਿਲਵਾੜ ਕਿਸੇ ਨਾਲ

ਏਨੇ ਸੁਹਿਰਦ, ਏਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ
ਕਿ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋਵੇ ਕੋਈ
ਸੌਂਪੇ ਜਾਂ ਥਿਨ ਸੌਂਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ

ਸ਼ਾਸਕ ਹੋਣ ਉਹ ਤਾਂ
ਚੱਲਣ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਤੇ
ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ
ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਤੇ ਵੰਡ ਖਾਣ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਪੁੱਤਰਾਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ
ਖਾਲਿਸ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ

ਧਰਤੀ ਦਾ ਉਹ ਚਿਤਵਿਆ ਟੁਕੜਾ
ਲੋਚ ਰਹੀ ਹੈ
ਆਦਮ ਦੀ ਸੰਤਾਨ

•

ਮਦਾਰੀ

ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੁਨਰਮੰਦ ਮਦਾਰੀ
ਪਹੁੰਚਿਆ ਖਿਡਾਰੀ ਹੈ ਸਥਾਪਤੀ

ਬੜੇ ਕੌਤਕ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਇਹ
ਰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੈਰਾਨਕੁਨ ਲੀਲ੍ਹਾ
ਨਵੇਂ ਨਵੇਲੇ ਸੰਦਾਂ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ
ਅਜਮਾਉਂਦਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੁਨਰ
ਸਾਰੇ ਸੰਦ, ਲੋਕ-ਮਨ 'ਤੇ ਅਕਸਰ

ਮਨਭਾਉਂਦਾ ਸ਼ੁਗਲ ਹੈ ਉਸ ਦਾ
ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ
ਉਹ ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਖੇਡਦਾ ਏ
ਅਨੇਕ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵਾਲੇ
ਅਨੇਕ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਭੀਆਂ
ਰੰਗਲੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਸੋਹਣੀਆਂ ਰੇਸ਼ਮੀ ਡੋਰੀਆਂ ਨਾਲ
ਅਝੰਗ ਕੇ ਲੋਕ-ਮਨਾਂ ਨੂੰ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੋਹਕ ਡੋਰੀਆਂ ਨਾਲ
ਨਚਾਉਂਦਾ, ਥਿਰਕਾਉਂਦਾ
ਹਸਾਉਂਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਰੁਆਉਂਦਾ
ਕਿਸੇ ਪਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਜਾਦੂਗਰ ਵਾਂਗ
ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਮੁਖੌਟੇ
ਖੇਡਦਾ ਅੱਲ੍ਹੜ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਨਾਲ
ਇਹ ਸਫਲ ਮਦਾਰੀ, ਸਫਲ ਖਿਡਾਰੀ

ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੰਦ ਹੈ
ਨਵਾਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਮਦਾਰੀ ਦਾ ਹੁਣ
ਅਨੇਕ ਦਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਇਸ ਸੰਦ ਦੇ
ਤੇ ਅਨੇਕ ਮੂੰਹ ਇਸ ਦੇ

ਹਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸੋਧਿਆ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ
 ਸੋਚ ਤਕ ਆਵਾਜ਼ ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਕਿ ਸੁਣੇ ਤੇ ਗੂੰਜੇ ਮਦਾਰੀ ਦੀ ਹੀ ਆਵਾਜ਼
 ਇਸੇ ਦੀ ਸੋਚ, ਇਸੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ
 ਇਸੇ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ
 ਇਸੇ ਦੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਸਿਰਫ
 ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉੱਚੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਦੱਬੀ ਜਾਏ
 ਘੁੱਟੀ ਜਾਏ ਹਰ ਉਹ ਆਵਾਜ਼
 ਜੋ ਨਹੀਂ ਪੂਰਦੀ ਪੱਖ ਇਸ ਦਾ
 ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਸੰਦ ਹੁਨਰਮੰਦ ਨੂੰ

ਸਫਲ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਖੁਦ ਨੂੰ
 ਸਥਾਪਤੀ ਦਾ ਮਦਾਰੀ
 ਘੁੱਟ ਕੇ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ਾਂ
 ਜੋ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ
 ਖਤਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇੰਜ ਕਈ ਸੁਕਰਾਤ
 ਸਰਾਭੇ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ
 ਕਰ ਵੀ ਰਿਹਾ ਨਿਰੰਤਰ
 ਪਰ ਘਾਹ ਵੀ ਉੱਗਣੇਂ ਹਟੇ ਨੇ ਕਦੇ ?
 ਹਵਾਵਾਂ ਵੀ ਕੈਦ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ?

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਭਿੱਜੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ
 ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਵਿਚ ਉਤਾਰਨ
 ਨਾਬਰੀ ਦੀਆਂ ਇਬਾਰਤਾਂ
 ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ 'ਤੇ ਉਕਰਨ ਲਈ
 ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਖੂਨ 'ਚੋਂ ਘਾਹ ਵਾਂਗ
 ਬਾਰ ਬਾਰ ਉੱਗਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਲੋਕ
 ਮਦਾਰੀ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ

ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਨਿਰੰਤਰ, ਔਕਾਤ ਉਸ ਦੀ
ਉਹ ਮੰਨਦੇ...

ਉੱਗਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ
ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਨਾਲ
ਆਢਾ ਲਾਉਣਾ ਧਰਮ

ਜੇ ਇੰਜ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ
ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ
ਮਦਾਰੀ ਦੀ ਨਾ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ

•

ਬੱਚਾ

ਕਦੇ ਕਦੇ ਨਾਨਕੇ ਆਉਂਦੀ
ਸਾਡੇ ਕੋਲ...ਮਾਹਿਨੂਰ
ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਘਰ ਵਿਚ
ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਦਾ ਇਕ ਬੁੱਲਾ
ਉਹ ਬੁੱਲਾ ਹਵਾ ਦਾ
ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਜਗਾ ਦੇਂਦਾ
ਘਰ ਦੀ ਸੁਸਤ ਚੁੱਪ
ਉਂਘਦੀ ਜਹੀ ਹਵਾ ਨੂੰ

ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ
ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਧੂੜ ਛੰਡਦੇ
ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਖਿੱਲਰ ਜਾਂਦਾ
ਬਚਪਨ ਦਾ ਸਰਘੀ ਵਰਗਾ ਚਾਨਣ

ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਇਸ ਚਾਨਣੇ
ਅਤੀਤ ਦੇ ਕੰਬਲ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ
ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੇ ਪਲ

ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ
ਰੁਝੇਵੇਂ ਦਾ ਮੁਖੌਟਾ ਪਾ ਕੇ ਠਹਿਰੇ
ਉਦਾਸੇ ਪਲਾਂ 'ਚੋਂ
ਨਵੀਂ ਉਰਜਾ ਫੁੱਟਦੀ

ਉਸ ਦੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਲਿਬਾਸ
ਖਿਡੌਣੇ ਖਰੀਦਦਿਆਂ
ਪਕਵਾਨ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ
ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ
ਬਾਲਪਣ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਪਰਛਾਵੇਂ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸੁੱਤੇ
ਅਣਗੌਲੇ, ਰੁੱਸੇ, ਸ਼ਰਮੀਲੇ

ਉਦਾਸ, ਖਾਮੋਸ਼ ਤੇ ਅਣਮੰਨੇ ਬਾਲ
ਤੁਰਨ ਲੱਗਦੇ
ਚਾਨਣੇ ਪਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਹੂੰਝਦੇ ਜਾਂਦੇ ਮੇਰੀ
ਥਕਾਵਟ ਦਾ ਘੁਸਮੁਸਾ

ਇਕ ਬੱਚਾ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਬਰ
ਸਿਰਜਣਸ਼ੀਲ ਉਰਜਾ ਦੀ ਧਰਤੀ
ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪੌਣ ਭਰਪੂਰ
ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ਦਾ ਝਰਨਾ ਹੁੰਦਾ

•

ਮਨਫੀ

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ
ਮਨਫੀ ਤੇ ਮਨਫੀ ਦਾ ਜੋੜ
ਜਮ੍ਹਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ
ਰੋਜ਼ ਟੁੱਟਦੇ ਆਪੇ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਜੋੜਦੇ ਰਹੇ
ਪਰ ਮਨਫੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ
ਆਪੇ 'ਚੋਂ ਆਪ...
ਇਕ ਮਨਫੀ ਤੇ ਇਕ ਜਮ੍ਹਾਂ...

ਨਤੀਜਾ...
ਫਿਰ ਮਨਫੀ ਹੀ ਰਿਹਾ

•

ਗਣਿਤ

ਹਿਸਾਬੀ ਕਿਤਾਬੀ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ
ਗਣਿਤ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ

ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ
ਸਵਾਲ ਤੇ ਜੁਆਬ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ
ਸਵਾਲਾਂ ਜਵਾਬਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ

ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਾਲ
ਹੋਰ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੈ
ਜਿਹੜੇ ਸਵਾਲ ਅੰਕਿਤ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ

...ਤੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਜੁਆਬ
ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਕਿਹੜੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਹਨ...!

•

ਸਮਰੱਥਾ

ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ
ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਵ ਲੈ ਕੇ
ਧਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕਾਬਲੋਂ
ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੁਣ
ਲੰਬੇ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ
ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਉਹ
ਜਨਤਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹੈ
ਉਸੇ ਹੀ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ

ਕਾਬਲੋਂ ਆਇਆਂ ਦੇ ਕਾਰਿਆਂ ਵਰਗਾ
ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਜਾਂਦਾ ਏ ਹੁਣ
ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਈ
ਬਾਬਰੀ ਸੋਚ ਰਾਹੀਂ ਹੀ
ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਹੈ ਹੁਣ
ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ

ਪਰ ਏਥੇ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ
ਜੋ ਵੰਗਾਰ ਸਕੇ ਉਸ ਨੂੰ...

•

ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਵਿਤਾ

ਕਵਿਤਾ ! ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ
ਤੇ ਨਜ਼ਾਕਤ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਬਣੀ ਹੋਵੇਂ
ਫੁੱਲ ਪੰਖੜੀਆਂ ਹੀ ਤੇਰਾ ਲਿਬਾਸ ਹੋਣ
ਤੇ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੇ ਪਰਾਂ ਵਿਚ
ਮਚਲਦੀ, ਥਿਰਕਦੀ
ਸਤਰੰਗੀਆਂ ਦੇ ਵਿਛੋਣੇ 'ਤੇ ਸੌਂਦੀ ਹੋਵੇਂ

ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ
ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋਵੇਂ ਕੋਈ
ਢਲਦੀ, ਪਿਘਲਦੀ
ਪਸਰਦੀ, ਵਿਚਰਦੀ
ਬਦਲਦੀ ਚਿਹਰੇ
ਧਰਤੀਆਂ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ

ਪਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਪਲੋਸਦੀ ਫਿਰਦੀ
ਬਲਾਂ ਵਿਚਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਲੀ
ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਂਦੀ
ਝੁਲਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਵੱਲ

ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਦੇ ਕੰਨੀਂ
ਫੁਸਫੁਸਾਉਂਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਸੁੱਤੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜਣ

ਬਰਫ਼ ਵਿਚ ਠਰੇ
ਯੱਖ ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੀ
ਧੁੱਪਾਂ ਦੀ ਕਨਸੋ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਨਿੱਘ ਦਾ ਨਾਦ

ਅਗਨ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੀ
ਹਰਿਆਲੀ ਨੂੰ ਦੇਂਦੀ

ਆਪਣੀ ਸੁਆਹ 'ਚੋਂ ਫਿਰ ਪੁੰਗਰਨ ਦਾ ਉਤਸਾਹ

ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਉਦਾਸੀ
ਤੇ ਪਥਰੀਲੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ
ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਤਾਕਤ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਜਲੌਅ
ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਉਂਦੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਚਿਆ
ਆਸ਼ਿਆਨੇ ਗੁੰਦਣ ਦੇ
ਚਾਅ ਦਾ ਜਨੂੰਨ

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਨਿਮਰ ਜਹੀ
ਭੂਰੀ ਰੰਗਤ ਵਿਚ
ਸਾਵੇਪਣ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਸੁੱਤੇ
ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਸੋਮਨ
ਉਕਸਾਉਂਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਅ ਨੂੰ
ਢਲ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ
ਫੁੱਲ ਸ਼ਾਹਕਾਰਾਂ ਵਿਚ

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰੀ ਨਿਰਾਸਤਾ
ਤੇ ਹੀਣਤਾ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ
ਭਰ ਦੇਂਦੀ ਡੌਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ
ਨਿਮਾਣੇ ਨਿਤਾਣੇਪਣ 'ਚੋਂ ਸਿਰਜਦੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੁਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ

ਤੇ ਇੰਜ ਕਰਦਿਆਂ
ਖੰਡਰਾਂ ਬੀਆਬਾਨਾਂ
ਅੱਗਾਂ, ਬਰਫਾਂ
ਥਲਾਂ, ਸਮੁੰਦਰਾਂ
ਆਕਾਸ਼ਾਂ, ਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੰਡਰਾਉਂਦਿਆਂ

ਚੁੱਕ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ
ਪੀੜਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ
ਦਰਦ ਦੀਆਂ ਸੂਲਾਂ ਦੇ ਭਾਰ
ਤੇ ਕਈ ਕੁਝ ਹੋਰ
ਖੁਦ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ
ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਖਮੀ ਕਿੰਨੀ ਉਦਾਸ
ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਲ ਆਖ਼ਰ
ਨਿਭਾ ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਏਂ ਤੂੰ
ਇਹ ਤੇਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ !

ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਵਿਤਾ !
ਏਨਾ ਫਿਰਦਿਆਂ
ਏਨਾ ਕੁਝ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ
ਇਹਸਾਸਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ
ਅਮੂਰਤ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਤੂੰ
...ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਚਮੁੱਚ ਦੀ
ਔਰਤ ਹੁੰਦੀ ਤੂੰ
ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੈਨੂੰ
ਆਵਾਰਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ...!

•

ਪ੍ਰਬੰਧ

ਲਗਾਤਾਰ ਥਲ ਵਿਚ ਤੁਰਦਿਆਂ
ਪਿਆਸ ਵਿਚ ਰਚਦਿਆਂ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ
ਮੁਹੱਬਤ
ਸ਼ੁੱਕ, ਮੁਰਝਾ ਕੇ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ

ਉਸੇ ਪਲ
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਸਿੰਮ ਕੇ
ਡਲੁਕ ਪੈਂਦਾ

ਜੇ ਮੁਹੱਬਤ ਮਰ ਗਈ ਹੈ
ਤਾਂ ਥਲ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ
ਇਹ ਬਾਰਿਸ਼ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ !

ਇਹ ਜਾਦੂਗਰਨੀ ਤਾਂ
ਉਦਾਸੀ ਦੀਆਂ
ਚੁਫੇਰੇ ਮੰਡਲਾਉਂਦੀਆਂ
ਸੰਘਣੀਆਂ ਬੱਦਲੀਆਂ ਦੇ
ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਲੁਕੀ
ਮੇਰੇ ਜੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ

ਜੀਣ ਲਈ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚ ਹੈ
ਥਲਾਂ, ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੇ
ਤੂਫਾਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਤਕੜਾ

•

ਲੋਕਤੰਤਰ

ਹੱਥੀਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣੀ
ਆਪਣੇ ਰਾਹਨੁਮਾ ਚੁਣਨੇ
ਤੇ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਰਾਜਤੰਤਰ ਦਾ
ਹੱਥੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਵਿਚ
ਆਪ ਹੀ ਜਕੜੇ ਜਾਣਾ
ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ, ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਉਸ ਰਾਜਤੰਤਰ ਦੇ

ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ
ਲੋਕਤੰਤਰ ਕਿਉਂ ਹੈ...

•

ਅਜਾਈਂ ਜਿਹੇ ਹੋਣਾ

ਅਕਸਰ ਜਾਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਅਜਾਈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ
ਅਜਾਈਂ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਕੀ ਹੈ ਇਹ ਵੀ...?
ਐਵੇਂ ਉੱਗੇ ਰਹਿਣਾ
ਕਿਤੇ ਦੱਭ ਜਾਂ ਘਾਹ ਫੂਸ ਦੀ ਝਾੜੀ ਵਾਂਗ
ਕੁਝ ਹਿਲਜੁਲ ਚੁਫੇਰੇ
ਕੁਝ ਪੱਸਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼
ਤੇ ਬਸ...!

ਤੱਕਦੀ ਹਾਂ ਜਦ ਝਾੜੀ ਦਾ
ਬੇਆਬਾਦ ਜਿਹੀ ਲੱਗਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ
ਉੱਗ ਪੈਣਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ
ਜੀਂਦੇ ਵੀ ਰਹਿਣਾ
ਬਿਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿੰਜਿਆਂ
ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਮਾਣ-ਮੱਤੇ, ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ
ਵੰਡਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚੁਫੇਰੇ
ਖੇੜੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ

ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਛਾਂ ਵੀ ਬਣਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਤੇ ਘਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਪੱਲਰਦੇ ਵਿਚਰਦੇ
ਕੀਟ ਪਤੰਗਿਆਂ ਵਾਸਤੇ
ਧਰਤੀ ਦੀ ਧੜਕਣ ਮਿਣਦਿਆਂ
ਸੰਚਾਰਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਚੁਫੇਰੇ
ਉਸ ਦੀ ਉਰਵਰਤਾ ਦੇ ਸੂਤਰ
ਸੰਵਾਦ ਛੇੜਦੇ ਰਹਿਣਾ

ਦੇਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ
ਆਸ ਪਾਸ ਉੱਗੇ ਘਾਹ
ਤੇ ਹੋਰ ਆਪੇ ਉੱਗ ਉੱਗ
ਸਿਰ ਬ-ਸਿਰ ਪਲਦੀਆਂ
ਤੇ ਬਿਨਸਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ
ਜੜੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਨਾਲ

ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਕਰੀਆ
ਉਸ ਦੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆਂ
ਜਨਮਣ ਤੇ ਜੀਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇਣ ਲਈ

ਰੁਮਕਦੀ ਪੌਣ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਸਰਸਬਜ਼ ਹੁੰਗਾਰੇ
ਮਾਣ-ਮੱਤੇ ਰਹਿਣਾ
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਾਣਦਿਆਂ
ਜੋ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਉਹ ਕਰਦਿਆਂ
ਤੇ ਇਵੇਂ...
ਅਜਾਈਂ ਲੱਗਣੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦਾ
ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਾਂ ਸਮਾਂ ਆਪਣਾ

ਏਨੀਆਂ ਅਜਾਈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਅਜਾਈਂ ਜਿਹੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ

•

ਲਿਬਾਸ

ਮੇਰੀਆਂ ਵਡੇਰੀਆਂ ਦੇ ਜੀਣ ਵਿਚ
ਇਕ ਸਹਿਜ ਉੱਤਰ ਕੇ
ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ

ਇੰਜ ਵੀ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਉਹ ਸਹਿਜ ਨਿਰੀ ਠੰਢ ਸੀ
ਤੇ ਠੰਢ ਹੀ ਪਸਾਰਦਾ ਸੀ
ਉਹ ਸਹਿਜ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਭੜੋਲੀਆਂ ਵਿਚ
ਆਪਣੀ ਹੀ ਸੁਆਹ ਅੰਦਰ ਲੁਕੀ
ਦੱਬੀ ਤੇ ਸਾਂਭੀ ਪਈ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਸੀ

ਅੱਗ...ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੰਗਿਆਰੀਆਂ
ਆਪਣੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਪਸ਼
ਤੇ ਮਘਾਅ ਦੀ ਲਾਲੀ ਸਮੇਤ
ਅੰਦਰ ਸੁੱਤੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ
ਹਰ ਪਲ ਪਰ
ਜਾਗਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ
ਸਾਹ ਭਰ ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਰਵਾਦਾਰ ਬਸ

ਇਹ ਅੱਗ
ਦਿਨ, ਮਹੀਨੇ, ਵਰ੍ਹੇ, ਉਮਰਾਂ
ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤਕ ਜਾਗਦੀ
ਆਪਣੀ ਹੀ ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਲੁਕੀ
ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦੀ
ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ

ਇਹ ਅੱਗ
ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਸਮੇਤ
ਰਚ ਗਈ ਸੀ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਕਾਨਾਂ ਅੰਦਰ
ਇਸ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਲਪੇਟੀ ਅੱਗ ਨੂੰ
ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮੇਤ ਉਹ
ਅਪਣੱਤ ਤੇ ਮੋਹ ਨਾਲ
ਜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ

ਇਸੇ ਸਹਿਜ ਦੀ ਸੁਆਹ ਨਾਲ
ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਗੁੱਸੇ
ਜ਼ਿਦਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦੇ
ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਕੇ
ਸੁੱਚੇ ਕਰਦੀਆਂ
ਤੇ ਅੱਗ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ
ਉਤਾਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ
ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤਕ

ਇਹ ਸਹਿਜ ਦੀ ਸੁਆਹ
ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਚਾਰ ਦਾ
ਲਿਬਾਸ ਸੀ

•

ਮਾਹਣਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੰਡੂਆ

ਮਾਹਣਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੰਡੂਆ
ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿਨੇਮਿਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ
ਚਿੱਤਰਾ ਟਾਕੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ

ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤਕ, ਇਹ ਸਿਨੇਮਾ
ਮੇਲਿਆਂ ਦਾ ਘਰ
ਰੰਗੀਨੀਆਂ ਦਾ ਹਾਣੀ
ਮਨ-ਪਰਚਾਵਿਆਂ ਦਾ ਵਰਤਾਵਾ ਰਿਹਾ

ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਦੌੜ ਵੇਲੇ
ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਇਹ
ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਾਂਗ ਹੀ

ਹੁਣ...

ਚੁਫੇਰੇ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਓਂ ਰੌਣਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਮੌਨ ਹੈ, ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਾ ਇਹ ਬਜ਼ੁਰਗ

ਆਪਣੀ ਇਕੱਲ ਦੀ ਹਨੇਰ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ
ਚੁਫੇਰੇ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਤਾਂ ਸੁਣਦਾ ਇਸ ਨੂੰ
ਪਰ ਕੋਈ ਪੈੜ ਚਾਲ
ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ
ਉਸ ਨਾਲ ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਵਰਗੀ

ਇਸ ਅਜ਼ੀਮ ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ
ਕੰਧਾਂ, ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਬਨੇਰਿਆਂ 'ਤੇ ਉੱਗ ਪਏ ਨੇ
ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਿਰਖ ਤੇ ਬੂਟੀਆਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਗਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ
ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਮੱਤੀ...
ਫੈਸ਼ਨਸਾਜ਼ ਨੁਹਾਰ ਵੱਲੋਂ

ਹੁਣ ਕੁਦਰਤ, ਜੰਗਲ ਉਸਾਰ ਕੇ
ਚਿੱਤਰਾ ਟਾਕੀ ਦੇ ਮਾਣ ਅਭਿਮਾਨ 'ਤੇ
ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਇਸ ਦਾ
ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਸਤਾ ਹਰਿਆਲੀ ਨਾਲ
ਜਿਵੇਂ ਤੋੜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ
ਜਿਵੇਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਸਭਿਅਤਾ ਤੋਂ
ਆਪਣੀ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੀ ਮਿੱਟੀ

ਬਿਲਕੁਲ ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕਦੇ
ਬੇਹ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕੁਦਰਤ ਨੇ
ਉਸ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਸਣ ਵਿਚ
ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਗਰਾਂ ਨੂੰ

ਤੇ ਉਧਰ ਤਾਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ
ਕਿ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ, ਬਿਹਤਰ ਸੌਦਾ
ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਪਜਾਊ ਬਦਲ
ਮਿਲੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੇਠਲੀ ਧਰਤ ਦਾ
ਤੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਇਸ ਨੂੰ

ਇਸ ਦੀ ਤੇ ਇਸ ਵਰਗੀਆਂ
ਹੋਰ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਯਾਦਗਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ
ਕਿਹੜੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਹੈ ਕੋਈ
ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਇਲਾਜ
ਜਾਂ ਕੋਈ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਂਦੇ ਰੱਖਣ ਲਈ

•

ਜੰਗ

ਆਪਣੀ ਵਾਹੋ-ਦਾਹੀ 'ਚੋਂ
ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਪਲ
ਤਾਂ ਤੱਕਦੀ ਹਾਂ...
ਮੈਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਂ

ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ
ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੈ ਇਹ ਜੰਗ
ਚੁਫੇਰੇ ਨਾਲ ?
ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ?
ਜਾਂ ਖੁਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ?

ਇਹ ਜੰਗ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਉਤਰੀ ਹੈ !
ਤੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਨਾਲ ਹੀ
ਆਢਾ ਲਾ ਬੈਠੀ ਹਾਂ
ਚੁਫੇਰਾ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਬਸ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ
ਛਿੜਕੀ ਮਾਰ ਕਾਟ ਨੂੰ

ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਾਂ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ
ਧੱਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਹ ਜੰਗ

•

ਹੋਂਦ

ਹੋਂਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵੀ
ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਦੀ
ਉਮਰ ਭਰ ਇਹ
ਸੋ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ

ਕਈਆਂ ਦੇ
ਤੇ ਕਈ ਕੁਝ
ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਧੂਰੀ

ਕਈਆਂ ਦੇ
ਤੇ ਕਈ ਕੁਝ
ਨਾ ਹੋਇਆਂ ਵੀ
ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਜਿਹੀ

ਤੇ ਹੋਰ ਅਜੀਬ ਹੋ ਜਾਵੇ
ਜਦ ਆਪਣੇ ਹੋਣ ਦਾ ਵੇਰਵਾ
ਤਸੱਲੀ ਤੇ ਤਸਦੀਕ ਤਕ
ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਣ ਲੱਗੇ

ਇਹ ਜੋ ਹੋਂਦ ਹੈ...
ਖੁਦ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਭਲਾ...?

•

ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ

ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ...!

ਕੀ ਜਾਣਦੀ ਏਂ ਤੂੰ
ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਏਂ
ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈਂ
ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ
ਸਾਡੇ ਇਹਸਾਸਾਂ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ
ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਿਚ
ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ
ਤੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਾਹਨਾਂ 'ਤੇ
ਆਪਣੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾਉਂਦੇ ਲੋਕ
ਉਹ ਨਿਚੋੜ ਸਕਦੇ ਨੇ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ
ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚੋਂ
ਜਾਂ ਚੇਪ ਸਕਦੇ ਨੇ
ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ
ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ 'ਤੇ

ਉਹ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਲਈ
ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਤਕ

ਉਹ ਦੋ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਰੇ ਗਿਆਂ 'ਚੋਂ
ਆਪਣੀ ਵਾਹੀ ਲੀਕ ਦੇ
ਇਧਰ ਮਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ
ਤੇ ਉਧਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਲਾਕ
ਜਾਂ ਢੇਰ ਹੋਇਆ ਕਹਿ ਕੇ
ਬੋਲੀ ਮਾਹਰ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਂਦੇ ਜਦ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਦਾ ਹੋਣਾ !

•

ਗੋਲੇ ਕਬੂਤਰ

ਲਗਾਤਾਰ ਆ ਰਹੀਆਂ
ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ਾਂ
ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਮਰ ਗਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ

ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ
ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਚੀਕਾਂ ਕੁਰਲਾਹਟਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਚੀਰਵਾਂ
ਬੇਬਸ ਅੱਥਰੂਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਡੋਬਦਾ ਜਾਂਦਾ
ਮਨੁੱਖੀ ਚੀਤਕਾਰ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬੇਬਸ ਹਕੀਕਤ 'ਤੇ
ਉੱਠ-ਉੱਠ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ
ਲਟ ਲਟ ਬਲਦੀ ਅਗਨ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ

ਪੱਸਰੇ ਕਾਲੇ ਧੂੰਏਂ
ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਗਹਿਰ ਦੇ
ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ, ਆਸ-ਪਾਸ
ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਬਿਰਖਾਂ 'ਤੇ
ਬੈਠੇ ਹਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੋਲੇ ਕਬੂਤਰ
ਸਾਰੇ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜੇ
ਅੱਗ ਤੇ ਸੇਕ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ
ਬੇਲਾਗ ਤੇ ਅਟੱਕ
ਗੁਟਕਦੇ, ਚੁੰਝਾਂ ਲੜਾਉਂਦੇ
ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ
ਬੱਚੇ ਜਨਮਦੇ ਤੇ ਪਾਲਦੇ

ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ
ਬਦਲਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ
ਕੋਈ ਯੋਗੀ ਨੇ ਇਹ ਗੋਲੇ ਕਬੂਤਰ
ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਪੈ ਗਏ ਹਾਂ
ਗੋਲੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੀ ਜੂਨੇ

•

ਅਜੀਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ

ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਔਰਤਾਂ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਵੀ
ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਹੀ ਡਰਦੀਆਂ

ਫਰਜ਼ ਦੀਆਂ
ਲਛਮਣ ਰੇਖਾਵਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦੀਆਂ
ਮਨ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ
ਵਾਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਇਹ ਔਰਤਾਂ
ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਲਛਮਣ ਰੇਖਾਵਾਂ

ਰੇਖਾਵਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੇ
ਅੰਦਰਲੇ ਹੁੰਮਸ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ
ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਕਿਸੇ ਪਲ
ਸਰਦਲ 'ਤੇ ਖਲੋ
ਬਾਹਰਲੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਕਿਤੇ
ਗਹਿਰਾ ਸਾਹ ਲੈ ਬਹਿੰਦੀਆਂ
ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ
ਖੁਦ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨ
ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਖੁਦ ਤੋਂ ਡਾਂਟ ਖਾਂਦੀਆਂ

ਹੜਬੜਾ ਕੇ ਉੱਠਦੀਆਂ
ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਥੜੇ ਨਾਲ
ਖੁਦ ਨੂੰ ਤੋੜ ਤੋੜ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ
ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖੱਪੇ ਭਰਨ ਲੱਗਦੀਆਂ
ਤੇ ਬਚ ਗਏ ਖਾਲੀਪਣ ਨਾਲ
ਭਰਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮਘੋਰੇ

ਜੀਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਮਰ
ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ
ਗੁਨਾਹ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਨਾਲ
ਧੌਂਦੀਆਂ ਹੀ ਫਿਰ

ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ
ਹੁੰਦੀਆਂ ਵੀ...
ਇਹ ਔਰਤਾਂ ਅਜੀਬ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀਆਂ

•

ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਿਸਮਤ

ਅਜੀਬ ਕਿਸਮਤ ਹੁੰਦੀ ਏ ਕਈ ਵਾਰ
ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ...!
ਬਿਲਕੁਲ ਗੰਨੇ ਵਾਂਗ

ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਬੀਜੀ, ਸਿੰਜੀ
ਗੰਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ
ਸਿਰ 'ਤੇ ਆਸਾਂ ਦੀ ਹਰਿਆਲੀ ਚੁੱਕੀ
ਲਹਿਲਹਾਉਂਦੀ
ਅੰਦਰ ਭਰੀ ਮਾਣ-ਮੱਤੀ
ਗਹਿਰਾਓਂ ਮਿਠਾਸ ਮੌਲਦੀ
ਪਾਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਵਿਚ

ਪੱਲਰਦੀ ਖੇਤੀ...
ਉਮੀਦਾਂ ਦੇ ਵਾਹਨ
ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਮੇਚਦੇ
ਮੰਡੀ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਂਦੇ

ਛਾਬੇ ਵਿਚ ਪਏ ਗੰਨੇ ਦੀ
ਮਿਠਾਸ ਨਚੋੜਦੀ ਮੰਡੀ
ਪੱਲਰਦੀ ਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ
ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ

ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਆਸਾਂ
ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਮਰਦੀਆਂ
ਮਿੱਠੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਪਾਲਕ ਕਿਸਾਨ
ਧਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ
ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਮੁੱਲ ਉਡੀਕਦੇ

ਬੇਪਰਵਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ
ਬੇਪਰਵਾਹ ਤੱਕਦਾ ਹਾਕਮ

ਡੀਕ ਲਈ ਗਈ ਮਿਠਾਸ ਤੋਂ
ਬਚੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਛਿਲਕੇ
ਸੁੱਕ ਕੇ ਪੱਛੀਆਂ ਦਾ ਬਾਲਣ ਬਣਦੇ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਰਸ ਨੂੰ
ਗੁੜ ਬਣਾਉਣ ਲਈ
ਮਘਦੀ ਅਗਨ ਵਿਚ ਬਲਦੇ

ਕਦੇ ਭੱਠੀਆਂ, ਚੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਕਦੇ
ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬਲਦੇ

ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕੋ
ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਹੀ
ਕਿਉਂ ਲੈ ਬੈਠੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ...!

•

ਆਪਣੇ ਪਸੰਦੀਦਾ

ਇਕ ਪਲ ਆਉਂਦਾ ਏ
ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹੋ
ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਪਸੰਦੀਦਾ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਤੇ ਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੁਸੀਂ
ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ
ਜੋ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ
ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ

ਉਸੇ ਪਲ ਜਾਗਦੀ ਏ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ
ਤੁਹਾਡੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲੁਕੀ
ਨਾ-ਪਸੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਸੱਚ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ

ਜਾਗਦਾ ਏ ਤੁਹਾਡਾ ਸਵੈਮਾਣ
ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ
ਸਿਰਫ਼ ਪਸੰਦੀਦਾ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ
ਖੁਦ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਤੋਂ
ਤੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਰਗੇ ਰਹਿ ਕੇ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦਾ

ਤੁਸੀਂ ਬਾਗ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਪਲ
ਤੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ
ਆਪਣੇ ਨਾ-ਪਸੰਦੀਦਾ ਹੋਣ ਦੇ

ਉਸੇ ਪਲ ਤੁਸੀਂ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ

ਆਪਣੇ ਪਸੰਦੀਦਾ...ਬਸ...!

•

ਕੁਲੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ

ਇਕ ਰੁੱਤ ਨੇ ਅੱਜ
ਮੈਨੂੰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਖਾਈ
ਤੇ ਪੱਤਝੜੀ ਬਿਰਖ ਕਿਹਾ
ਉਹ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ
ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਾਉਣ ਆ ਗਈ

ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਪਰ
ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨੂੰ
ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜਿਆ
ਟਾਹਣੀਆਂ ਨੇ ਤਣੇ ਨੂੰ
ਤੇ ਤਨਾਂ ਆਪਣੀ ਜੜ੍ਹ ਦੇ ਨਾਲ
ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੁੜਿਆ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੋਇਆ

ਪੱਤੇ ਮਗਨ ਹਨ
ਆਪਣੇ ਜੀਣ ਨਾਲ ਪਲਮਦੇ
ਕਾਰਜਾਂ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਸੰਵਾਰਨ
ਨਵੀਆਂ ਬੁਣਨ ਤੇ ਕੁਝ
ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਫੂ ਕਰਨ ਵਿਚ

ਉਹ ਰੁੱਝੇ ਹਨ
ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਤਾਣੇ ਤੇ
ਉਮੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨਾਲ ਬੁਣੀਆਂ
ਚਾਵਾਂ ਵਿਚ ਡੋਬ ਡੋਬ ਰੰਗੀਆਂ
ਮਨਚਾਹੇ ਕਸੀਦੇ ਵਾਲੀਆਂ
ਸਾਂਭੀਆਂ ਪਈਆਂ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ
ਖਲਾਰ ਕੇ ਹਵਾ ਲੁਆਉਣ ਵਿਚ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੰਡਿਆ ਹੈ

ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਰੋੜ ਕੇ ਰੱਖੀ
ਮਨਮੱਤੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਰਾਬੋਰ
ਝੂਮਣ ਦੀ ਚਾਹਤ ਨੂੰ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ ਆਪਣਾ
ਸਾਵੇ ਜਲੌਅ ਭਰਿਆ
ਖੂਬਸੂਰਤ ਸ਼ਾਮਿਆਨਾ

ਕੰਮੀਂ ਰੁੱਝੀਆਂ ਸੁਕਰਮੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ
ਹੁੰਝ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਸ ਰੁੱਤ ਨੂੰ
ਜੋ ਆਈ ਸੀ
ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਾਉਣ

ਪੱਤੇ ਸਰਸਰਾ ਰਹੇ ਹਨ
ਆਪਣੇ ਤੇ ਵਿਛੀ
ਮਨ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਕੂਲੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ

•

ਅਜਬ ਵਣਜਾਰੇ

ਨਾ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ...
ਕਿ ਕਿਉਂ ਇਹ ਰੁਕੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਹਿਲੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਹੀ
ਅੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਣ ਲਈ

ਸਖੀ ! ਇਹ ਗ਼ਮਾਂ ਦੀ ਨਦੀ ਦੇ
ਕਿਨਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤ
ਤੇਰੇ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸ ਹਵਾ ਨੂੰ
ਕਤਰਾ ਕਤਰਾ ਸੀਪਦੇ
ਤੇ ਪੀਂਦੇ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ
ਘੁਲਿਆ ਖਾਰਾ-ਪਣ
ਤੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਅਣਮੁੱਕ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ
ਖੋਰਨ ਵਿਚ ਮਗੁਨ ਰਹਿੰਦੇ

ਦਿਸਹੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਤਕ ਫੈਲੇ
ਮਨ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ
ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਣ ਕੇ
ਸਾਥ ਦੇਂਦੇ ਪੀੜਾਂ ਦਾ ਇਹਸਾਸਾਂ ਦਾ, ਸਵਾਸਾਂ ਦਾ

ਦਰਦਾਂ ਤੇ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਦੇ ਉਡਾਏ
ਗਰਦ ਗੁਬਾਰ ਤੇ ਵਰ੍ਹਦੇ
ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ
ਸਾਰਾ ਅੰਬਰ ਧੋਣ ਪਿੱਛੋਂ
ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ, ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਡੁੱਲ੍ਹਣ, ਸੁੱਕਣ
ਮਰ ਮੁੱਕ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ

ਡਲੁਕਦੇ ਤਾਰੇ
ਅਜਬ ਵਣਜਾਰੇ ਇਹ ਅੱਥਰੂ...!

•